

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет

Методологія наукових досліджень в обліку і оподаткуванні

конспект лекцій для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої програми «Облік і оподаткування» галузі знань D Бізнес, адміністрування та право, спеціальності D1 Облік і оподаткування денної та заочної форм навчання денної та заочної форм навчання

Луцьк 2026

УДК 657

М-54

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозиторій ЛНТУ

Директор бібліотеки _____ Наталія ПОЛЩУК

Рекомендовано до видання вченою радою факультету бізнесу та права ЛНТУ, протокол № __ від «11» лютого 2026 року.

Голова вченої ради факультету бізнесу та права _____ Любов КОВАЛЬСЬКА

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри обліку і аудиту ЛНТУ, протокол № __ від «06» лютого 2026 року.

Завідувач кафедри обліку і аудиту _____ Оксана НУЖНА

Укладач: _____ Тетяна ТАЛАХ, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту ЛНТУ

Рецензент: _____ Оксана НУЖНА, кандидат економічних наук, доцент, кафедри обліку і аудиту ЛНТУ.

Відповідальний за випуск: _____ Оксана НУЖНА, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту ЛНТУ.

Методологія наукових досліджень в обліку і оподаткуванні:

М-54

Конспект лекцій для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої програми «Облік і оподаткування» галузі знань D Бізнес, адміністрування та право, спеціальності D1 Облік і оподаткування денної та заочної форм навчання / укл. Т.А. Талах Луцьк: ЛНТУ, 2026. 84 с.

Конспект лекцій складено відповідно до діючої програми курсу «Методологія наукових досліджень в обліку і оподаткуванні» з метою формування у здобувачів освіти навичок щодо оволодіння методології наукових досліджень, вимогами щодо підготовки наукових публікацій, принципами дотримання академічної доброчесності, а також перелік використаної та рекомендованої літератури для підготовки студентів до виконання самостійної роботи.

Призначене для здобувачів другого (магістерського) рівня освіти спеціальності D1 Облік і оподаткування освітньої програми «Облік і оподаткування».

© Т.А. Талах, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1	
МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.	5
ТЕМА 1. Сучасні економічні теорії в наукових дослідженнях з обліку та оподаткування	5
ТЕМА 2. Наукові комунікації в умовах інформатизації суспільства	21
ТЕМА 3. Обґрунтування доцільності обраної теми та планування наукового дослідження.	34
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2	
ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННІ ЗДОБУВАЧА ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ	43
ТЕМА 4. Текст наукової роботи, апробація наукових досліджень.	43
ТЕМА 5. Оформлення результатів наукового дослідження з обліку і оподаткування	25
ТЕМА 6. Академічна доброчесність	29
ТЕМА 7. Організація захисту наукових і кваліфікаційних робіт.	31
ГЛОСАРІЙ	
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	34

ВСТУП

Освітня компонента «Методологія наукових досліджень в обліку і оподаткуванні» акцентує увагу на формуванні теоретичних знань щодо методології, методики та організації наукових досліджень та практичних навичок здійснення наукових досліджень в обліку і оподаткуванні, апробації та напрямків впровадження наукових результатів у практику обліково-аналітичної, аудиторської та контрольної діяльності.

Метою викладання дисципліни є: формування системи теоретичних знань з методології наукових досліджень, формування навичок здійснення досліджень у обліку і оподаткуванні за допомогою сучасних методів і прийомів за умов академічної доброчесності, навичок правильно оформлювати результати досліджень, здійснювати їх впровадження у сферу професійної діяльності з обліку, аналізу, контролю, аудиту, оподаткування.

Використовуються такі методи викладання та технології: проблемно-пошуковий метод, проблема-лекція, лекція – візуалізація, обговорення, презентації, міні-лекції, case study /аналіз ситуації; та інші.

Предметом дисципліни є методологія наукових досліджень і методика дослідження конкретних проблем обліку і оподаткування на основі загальнонаукових та емпіричних методичних прийомів облікової науки, що дає змогу досліджувати процеси у їх спорідненості, відмінності та історичному розвитку.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.

ТЕМА 1

СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ ТЕОРІЇ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ З ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

1.1. Наука: поняття, історія, класифікація. Бухгалтерський облік як наука.

1.2. Сучасні теорії мікро- та макроекономічного аналізу.

1.3. Сутність поведінкової економіки

1.4. Поняття наукового дослідження та його послідовність.

1.5. Методологія наукових досліджень в обліку і оподаткуванні

Література:

Основна : 2, 3, 4, 5, 6

Допоміжна 2, 4, 7, 9.

1.1. Наука: поняття, історія, класифікація. Бухгалтерський облік як наука.

Кожна наука, щоб відповідати своєму призначенню, повинна бути не лише системою наукових знань, але одночасно й засобом, методом його зміни та перетворення.

Наука – це динамічна система знань, які розкривають нові явища в суспільстві і природі з метою використання їх у практичній діяльності людей. Незважаючи на наявні відмінності в трактуваннях різних дослідників, найбільш поширеними визначеннями поняття «наука» можна систематизувати у розрізі трьох векторів:

- як форму людських знань, складову частину духовної культури (в цьому сенсі наука трактується як результат діяльності людини);

- як специфічну сферу людської діяльності, яка спрямована на отримання нових знань (прихильники даного підходу розглядають науку як процес);

- як соціальний інститут (згідно цієї точки зору, що набула найбільшого поширення серед правників, під наукою розглядають сукупність наукових установ, дослідницьких організацій, асоціацій вчених тощо) [2].

Поняття «наука» включає в себе як діяльність, спрямовану на здобуття нового знання, так і результат цієї діяльності – суму здобутих наукових знань, що є основою наукового розуміння світу.

Термін «наука» застосовується для назви окремих галузей наукового знання.

Як специфічна сфера людської діяльності, вона є результатом суспільного розподілу праці, відокремлення розумової праці від фізичної, перетворення пізнавальної діяльності в особливу галузь занять певної групи людей.

Наука в сучасних умовах виконує такі конкретні функції:

- пізнавальну – задоволення потреб людей у пізнанні законів природи, суспільства і мислення;
- культурно-виховну – розвиток культури, гуманізація виховання і формування інтелекту людини;
- практично-діючу – удосконалення виробництва і систем суспільних відносин.

Основною ознакою і головною функцією науки є пізнання об'єктивного світу.

Наука створена для безпосереднього виявлення суттєвих ознак усіх явищ природи, суспільства і мислення.

Матеріальні об'єкти природи визначають існування багатьох галузей знань, які об'єднуються у три великі групи наук:

- природничі (математика, фізика, біологія, хімія та ін.);
- суспільні (історичні, філологічні, економічні та ін.);
- науки про мислення (логіка, філософія, психологія та ін.).

Коли виникла наука? Питання це являється складним. Справа в тому, що немає однозначності в трактуванні – що слід вважати наукою. З позицій сучасності вся сукупність знань, аж до *Нового часу*, виглядає ще як *не наука*. Але якщо подивитися глибше, то і в попередні епохи раціональне мислення робило все можливе для вирішення практичних та пізнавальних задач.

Зрозуміло, що з точки зору сучасної науки ми чітко бачимо недоліки минулих теорій, гіпотез, уявлень, але в той же час ми не бачимо недоліків сучасних теорій, сучасних помилок, усвідомлення яких можливе лише в майбутньому.

Тому найрозумніше було б говорити не про якусь хронологічну точку одномоментного виникнення науки, а про основні етапи які пройшла наука у своєму розвитку.

Виникнення науки в Європі сягає VI-Vст. до н.е. Давньогрецькі мислителі Платон, Сократ, Аристотель, роздумуючи над явищами природи,

висунули діалектичну природу мислення: вивчали принципи побудови суджень, правила умовиводів, питання термінології.

У XVI-XVII ст. Ф. Бекон та Г. Галілей обґрунтували, що наукове пізнання базується на планомірному експерименті.

За характером спрямованості та безпосереднього зв'язку до практики науки поділяють на:

- Фундаментальні – завданням є пізнання законів, що управляють поведінкою і взаємодією базисних структур природи і суспільства.

- Прикладні – безпосередня мета полягає в застосуванні результатів фундаментальних наук при вирішенні пізнавальних і соціально-практичних проблем.

Таблиця 1.1 - Загальна класифікація наук в Україні

01. Фізико-математичні науки	13. Педагогічні науки
02. Хімічні науки	14. Медичні науки
03. Біологічні науки	15. Фармацевтичні науки
04. Геологічні науки	16. Ветеринарні науки
05. Технічні науки	17. Мистецтво-знавство
06. Сільсько-господарські науки	18. Архітектура
07. Історичні науки	19. Психологічні науки
08. Економічні науки	20. Військові науки
09. Філософські науки	21. Національна безпека
10. Філологічні науки	22. Соціологічні науки
11. Географічні науки	23. Політичні науки
12. Юридичні науки	24. Фізичне виховання та спорт
	25. Державне управління

Бухгалтерський облік як наука і практична діяльність тісно пов'язаний з цілою сукупністю фундаментальних і прикладних дисциплін.

Теорія обліку передусім спирається на філософію, яка вивчає найбільш загальні закони розвитку суспільства і пізнання. Ці закони визначають розвиток теорії і практики бухгалтерського обліку, для яких важливе значення мають такі розділи філософії, як онтологія та гносеологія.

Бухгалтерський облік спирається на широку законодавчу базу, яка регулює діяльність підприємства. Правова регламентація розглядається не тільки як метод, а і як принцип управління. Тому юридичні науки, правові дисципліни формують правове поле бухгалтерського обліку підприємств, організацій і установ.

Необхідність обліку, його сутність не можна пояснити науково, якщо немає наукового пізнання його генезису, ролі та місця в суспільному житті.

Професор Ф.Ф. Бутинець в одній із багатьох своїх праць називає наступні передумови становлення бухгалтерського обліку як самостійної науки¹:

1. Облік виник як об'єктивна необхідність будь-якого суспільного виробництва і відображає досягнутий рівень практики організації виробництва.

2. Визначення бухгалтерського обліку в Законі «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні».

3. Розвиток галузей економіки та нові задачі, що постають перед економікою держави висувають і чимало теоретичних проблем, що вимагають більше уваги як господарюючих суб'єктів, так і вчених.

4. Науковий прогрес у світі створив потужний потік інформації, що є важливим джерелом контролю.

5. Цілі та завдання бухгалтерського обліку на кожному етапі його розвитку визначаються власником.

6. Підготовка кадрів.

7. Автоматизація виробництва, комп'ютерна обробка облікових даних, інтеграція обліку.

8. Бухгалтерський облік набув кількісного та якісного зросту. Облік досяг певного рівня пізнання, має свої методи дослідження, закони, закономірності і категорії, внаслідок чого існування його, як самостійної науки, є необхідним.

9. Накопичені матеріали обліку про безгосподарність і марнотратство, розкрадання власності й ухилення від сплати податків практично ніким не узагальнюються і не вивчається.

10. Наука про бухгалтерський облік виступає як самостійна і комплексна галузь знань.

11. Наука про бухгалтерський облік має свою літературу, великий обсяг накопиченого наукового матеріалу та вчених в цій сфері знань

Таким чином, характерними особливостями бухгалтерського обліку як науки є:

- бухгалтерський облік є комплексною наукою в широкому розумінні цього слова. Її можна віднести до числа спеціальних, міжгалузевих, функціональних;

- єдиним предметом її дослідження є наявність, рух, збереженість і ефективність використання засобів підприємства, тобто вивчення і розробка способів збереження власності, надання інформації для управління та визначення фінансового результату;

¹ Бутинець Ф.Ф. Становлення бухгалтерського обліку як науки. *Розвиток науки про бухгалтерський облік*. Збірник текстів доповідей на міжнародній науковій конференції. Житомир: ЖІПІ, 2000. 252 с

- наука про облік відрізняється специфікою своїх об'єктів і методів дослідження;

- науці бухгалтерський облік властива специфічна активна спрямованість на практику. Через це її можна віднести до числа конкретних функціональних наук [3].

Отже, бухгалтерський облік безсумнівно є наукою, про що свідчить розробка його методологічних основ, визначення предмету й об'єктів дослідження, встановлення мети вивчення цих об'єктів, систематизація знання про ці об'єкти, наукове обґрунтування категорій та їх класифікація.

1.2. Сучасні теорії мікро- та макроекономічного аналізу.

З розвитком суспільства більш актуальними стають дослідження, які будуються на великих обсягах інформації, тому відчутною стає потреба в зборі даних, їх обробці, емпіричному тестуванні теоретичних гіпотез, істотному поліпшенні інформаційних технологій. Завдяки розширенню використання комп'ютерної техніки діапазон економічних інструментів в економічному аналізі значно розширюється. Підвищення ефективності впровадження економічного інструментарію зумовлено введенням кліометричних методів, економетричного моделювання [2].

Кліометрія як методологія орієнтується на з'ясування причинно-наслідкових зв'язків, тоді як більш традиційні напрями економічної теорії переважно орієнтуються на опис економічних процесів і подій минулих епох. Кліометричне дослідження включає кілька етапів:

- постановка змістовної задачі з економічної історії (гіпотеза);
- введення в розгляд певної тези економічної теорії, пов'язаної з постановкою завдання, її формалізація;
- пошук репрезентативних історичних джерел, що містять відомості (як правило, статистичні) про процеси, що досліджуються;
- обробка даних, статистична перевірка гіпотези за допомогою економетричних методів або моделей;
- змістовна інтерпретація отриманих результатів.

Кліометрію визначають як науку, що вивчає економічну історію із застосуванням методів економічного аналізу, статистичного моделювання та розрахунку можливих альтернативних версій розвитку економіки в минулому. Це міждисциплінарний напрям, що виник на стику історії та економіки. Його також називають «ною економічною історією».

Дослідження мікропроцесів, спрямовані на вирішення проблеми ефективного розподілу ресурсів завдяки ринковим силам, здійснюються за різними напрямками, основними з яких є [3]:

- *теорія економічної рівноваги.* Ця теорія доводить, що нефінансові фактори повинні бути враховані при аналізі економічної взаємодії в реальному житті. Теорія обґрунтовує, що на формування цін впливають високі трансакційні витрати та ви-трати на пошук товару, а також ризик отримання продукту поганої якості, що суттєво звужує можливості вибору.

- *контрактна теорія.* Теорія враховує всі параметри нефінансового характеру, що містяться в кожній усній чи письмовій угоді і здатні суттєво впливати на рішення сторін. Контракти здатні істотно послабити конфлікт інтересів між учасниками економічної взаємодії, а тому набувають великого поширення та складніших форм у розвинутих суспільствах. Сучасна теорія контрактів базується на головних моделях, що формалізують ідеї інституціональної та інформаційної економіки (модель асиметрії інформації, модель принципал-агент конфлікт, модель інформаційних сигналів, модель морального ризику, модель неповних контрактів) .

- *теорія ігор.* Описує раціональну поведінку в ситуаціях конфлікту. У стимуляційних іграх люди грають ролі в уявному світі, утвореному сценаристом. Експериментальні ігри – це психологічні ігри, які мають місце в реальному світі з реальними ставками, втратами та виграшами. Протягом гри учасник може діяти як раціонально, так і ірраціонально. Ключовою дослідницькою проблемою теорії ігор є оцінка розходження поведінки повністю раціонального («економічного») гравця з поведінкою реальної людини в конфлікті.

- *теорія економічного управління межами фірми.* У цій теорії на перший план висувається дослідження управління фірмою. Економічні угоди трапляються не тільки на ринках, а й також і в межах фірм, асоціацій, домашніх господарств, агентств, що дозволяє аналізувати з цих позицій соціальні організації. Ринки (як мережева система організації господарських відносин) й ієрархічні організації типу фірм становлять альтернативні структури управління, які відрізняються підходом до вирішення конфліктів інтересів

Застосування окремих методів та прийомів дослідження макровідносин відрізняється значною специфікою на кожному із двох рівнів їх вивчення – теоретичному і емпіричному. Останній став провідним методом для опису та структурного аналізу макроекономічних моделей.

Емпіричні дослідження – це спостереження й вивчення конкретних явищ, використання експериментів, групування, класифікація та опис результатів, впровадження їх у практичну діяльність людей.

На основі цих теорій пропонуються припущення або гіпотези, на базі яких складаються прогнози конкретних подій, які можуть бути перевірені відповідними експериментами. Теорії, на яких ґрунтуються гіпотези та прогнози, залежно від результатів експерименту, будуть підтверджені чи спростовані. Емпіричний аналіз спирається на менш конкретні теоретичні припущення. Це, в основному, використовується для визначення того, які політичні потрясіння відбулися і які наслідки можуть бути через відсутність змін політичного режиму.

Теорія економічної політики побудована на *концепції непослідовності політики в часі*. Протягом багатьох десятиліть одне зі складних завдань урядів становить досягнення довгострокових цілей, серед яких і стабільність цін. Для того, щоб саморегулююча ринкова система працювала в цьому напрямку, необхідна відкритість, прозорість грошово-кредитної політики й довіра до влади. Дуже часто уряди різних країн помиляються в прогнозах, а держави регулярно потрапляють в «інфляційну пастку». Вчені довели, що всі проблеми випливають зі стратегічних економічних і політичних помилок.

Теорія ринкової влади С. Хаймера – полягає в тому, що суб'єкт інвестиційної діяльності, який вивозить капітал, керується прагненням домінувати на ринку та досягнути ринкової влади. Іноземне інвестування здійснюється для придушення конкуренції і збереження контролю над ринком. Практикуються й так звані «захисні інвестиції», тобто створення за кордоном виробничих потужностей, що є мало не збитковими, зі свідомою метою підриву позицій конкурентів на цих ринках.

Теорія інтернаціоналізації ґрунтується на тому, що кожна фірма має за мету мінімізацію трансакційних витрат (витрат на укладення угод). Завдяки їх зменшенню операції фірм починають набувати «внутрішнього характеру», тобто відбувається інтернаціоналізація ринків. Мета мінімізації трансакцій залишається основним мотивом переведення діяльності за кордон.

Прихильники *концепції конкурентоспроможності галузі* пояснюють міжнародний рух капіталу посиленням конкуренції технологічного характеру між суб'єктами ринку капіталів.

Згідно з *концепцією технологічного нагромадження* міжнародний рух капіталу є наслідком розвитку технології та інноваційного процесу. Фірма створює нові технології для закріплення контролю і власності на основі своїх специфічних технологічних переваг.

Концепція оборони національного суверенітету ґрунтується на тому, що зростання зарубіжних інвестицій у національній економіці може

спричинити зменшення частки внутрішнього виробництва. Саме тому уряди дотримуються політики протидії розширенню впливу країн – експортерів капіталу або регулюють експорт-імпорт капіталу [3].

1.3. Сутність поведінкової економіки

Реалістична економічна теорія має пояснювати й передбачати не лише поведінку ринків та інституцій, а й економічну поведінку індивіда.

Економічна поведінка – це людська поведінка, пов'язана з вибором і прийняттям рішень щодо раціонального використання ресурсів (простору, енергії, матеріальних ресурсів, часу, зусиль, грошей) для задоволення потреб. Брати до уваги результати досліджень людської поведінки необхідно з огляду на те, що індивіди реагують на економічні умови залежно від того, як вони їх сприймають. Ці сприйняття, оцінка і, відповідно, рішення можуть бути помилковими. Людина не завжди приймає оптимальні рішення й максимізує корисність. Цю проблему розглядає *поведінкова теорія*, яка складається із сукупності концепцій і теорій, що описують процес прийняття рішень у різних галузях економіки [3].

Поведінкова теорія як один із дослідницьких напрямів, що є альтернативним до основної неокласичної течії економічної науки, не обмежується лише описовими методами, а й прагне побудувати модель прийняття рішень. У структуру поведінкової економіки входять: поведінкова економічна теорія; теорія перспектив; економіка добробуту (соціально-економічний аспект забезпеченості продуктами харчування). По суті, поведінкова економіка – це міждисциплінарна галузь, що знаходиться на стику психології та економіки.

У 2018 р. американський вчений Річард Талер отримав Нобелівську премію з економіки за новий підхід у вирішенні питань, які фактори впливають на поведінку у своїй книзі «Нова поведінкова економіка». Поведінкова економіка спирається на довготривалі практичні дослідження, узагальнення яких пояснює мотиви вчинків окремих людей, а також їх груп і доводить, що вони не завжди формуються економічними відносинами.

Ось деякі положення поведінкової економіки:

1. Гроші є найбільш витратним способом мотивувати людей. Соціальні норми не тільки обходяться нам дешевше, але часто є більш ефективними.
2. Безкоштовне заряджає нас емоційною енергією, яка змушує вважати пропозицію більш цінною, ніж вона є насправді.
3. Досить легко маніпулювати бажанням споживачів ви-тратити ту чи іншу суму, а це означає, що споживачі не можуть повністю контролювати ні

власні переваги, ні бажання заплатити ту чи іншу ціну за продукт або отриманий досвід.

4. Істина полягає в тому, що плацебо ефективне, тому що люди вірять у нього.

5. Для того, щоб людина пристрасно забажала привласнити будь-яку річ, остання повинна дістатися йому якомога важче.

6. Люди є чесними лише настільки, наскільки їх це влаштовує (у тому числі і з погляду відповідності очікуванням інших).

7. Якщо ми визнаємо, що знаходимося в пастці власної точки зору, що не дозволяє нам просунутися на шляху до істини, то можемо погодитися з ідеєю необхідності залучення до вирішення конфлікту і створення правил нейтральної третьої сторони, що не заражена нашими очікуваннями.

8. Коли ми потрапляємо в ситуації, у яких наш особистий фінансовий добробут стикається з нашими моральними стандартами, ми здатні по-новому поглянути на реальність, уявити собі світ з точки зору відповідності нашим власним егоїстичним інтересам і, отже, допустити можливість обману.

Автор робить висновок: люди є заручниками в чужій грі з не завжди зрозумілими правилами. Нам властиво вважати, що ми сидимо за кермом і повністю контролюємо прийняті нами рішення та напрями руху нашого життя; але, на жаль, подібне сприйняття пов'язане, імовірно за все, з нашими бажаннями (тобто тим, якими ми бажаємо бачити себе), а не з реальним станом речей. Ті психологічні фактори, що впливають на поведінку людей, визначаються як ефекти поведінки. Представники поведінкової економіки розглядають велику кількість таких ефектів, приміром, ефект володіння, мислений рахунок, помилкові уявлення підприємця, вибір за замовчуванням, неприйняття втрат тощо.

1.4. Поняття наукового дослідження та його організація.

У межах науково-дослідницької діяльності здійснюються наукові дослідження. *Наукове дослідження* – цілеспрямоване пізнання, результати якого виступають як система понять, законів і теорій.

Наукове дослідження має об'єкт і предмет на пізнання яких воно спрямоване.

Об'єктом дослідження є процес або явище, що породжує проблемну ситуацію, і обране для вивчення.

Предмет знаходиться в межах об'єкта, який вивчається. Предметом дослідження є досліджувані з певною метою властивості, характерні для наукового пізнання, це визначення певного «ракурсу» дослідження як

припущення про найсуттєвіші для вивчення обраної проблеми характеристики об'єкта.

Суб'єктами наукової діяльності є: вчені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники, а також наукові установи, наукові організації, вищі навчальні заклади III–IV рівнів акредитації, громадські організації у сфері наукової та науково-технічної діяльності.

Мета наукового дослідження включає визначення об'єкта, достовірність вивчення його структури, характеристик, зв'язків на основі розроблення у науці принципів та методів пізнання для отримання корисних для діяльності людини результатів, впровадження в практику, отримання певного ефекту.

Завдання – це певні напрями дослідження, які дозволяють реалізувати поставлену мету.

Весь процес наукового дослідження можна поділити на етапи:

1. Обґрунтування наукової проблеми, формулювання теми дослідження.
2. Постановка мети і конкретних завдань дослідження.
3. Визначення об'єкта і предмета дослідження.
4. Накопичення необхідної наукової інформації, пошук літературних та інших джерел відповідно до теми і завдань дослідження, їх вивчення й аналіз.
5. Відпрацювання гіпотез і теоретичних передумов дослідження.
6. Вибір системи методів проведення дослідження.
7. Обробка, аналіз, опис процесу та результатів дослідження, що проводилося згідно з розробленою програмою і методикою.
8. Обговорення результатів дослідження.
9. Формулювання висновків та оцінка одержаних [6].

Наукові дослідження здійснюються з метою одержання наукового результату.

Науковий результат – нове знання, здобуте в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі наукового звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо.

Науково-прикладний результат – нове конструктивне чи технологічне рішення, експериментальний зразок, закінчене випробування, яке впроваджене або може бути впроваджене у суспільну практику. Науково-прикладний результат може мати форму звіту, ескізного проекту, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, натурного зразка тощо.

Ознаки наукового дослідження:

- творчий характер – здобуття нових знань, установлення нових фактів;
- самостійність – прагнення запропонувати власне розв’язання поставлених завдань;
- наступність знань – послідовність зв’язку із попередніми дослідженнями у даній галузі, передбачення перспектив наступних досліджень;
- новизна та унікальність – обов’язкові елементи новизни різного ступеня: від узагальнення і конкретизації вже відомого – до принципово оригінальних підходів, технологій;
- зв’язок з іншими науками – розгалуження наукових галузей, утворення на їх перетині нових;
- органічний зв’язок теорії і практики – як найсуттєвіша умова вірогідності науково-педагогічного дослідження [3].

Проведення наукових досліджень є заходом, який необхідний кожному здобувачу освіти для усвідомлення проблеми та набуття навиків її вивчення та подальшого вирішення.

У зв’язку з цим наукове дослідження повинні відбуватися в певному належно організованому порядку (табл. 1.2).

Таблиця 1.2. – Загальна схема організації наукових досліджень здобувачів вищої освіти²

<i>Крок</i>	<i>Етап організації наукового дослідження</i>	<i>Примітка</i>
1.	Робота зі здобувачами вищої освіти щодо пояснення сутності наукового дослідження	У всіх видах дослідження
2.	Вибір напрямку дослідження	У всіх видах дослідження
3.	Виділення ключових термінів і підбір наукових праць за обраним напрямом дослідження	У всіх видах дослідження
4.	Обробка отриманої інформації: систематизація за однорідними питаннями, групування з наступним узагальненням і висновками, визначення проблемних питань	У всіх видах дослідження
5.	Формування попереднього плану дослідження на основі опрацьованого матеріалу, обґрунтування актуальності дослідження	У всіх видах дослідження
6.	Вивчення літератури за обраним напрямом, набір тексту роботи, підбір матеріалу для цитування та підкріплення положень дослідження	У всіх видах дослідження

² Малюга Н.М. Наукові дослідження в бухгалтерському обліку: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. / за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2008. –476 с

7.	Визначення предмету, об'єкту, мети та завдань дослідження	У всіх видах дослідження
8.	Уточнення плану роботи та подальше опрацювання тексту згідно з графіком	Для кваліфікаційних робіт здобувачів освіти
9.	Виділення і формулювання основних положень наукової новизни за кожним пунктом плану	Для кваліфікаційної роботи магістра
10.	Формування вступу до роботи, формулювання висновків і пропозицій на основі проведених досліджень	У всіх видах дослідження
11.	Написання реферату	Для кваліфікаційної роботи магістра
12.	Підготовка доповіді та ілюстративного матеріалу за основними положеннями наукової новизни для захисту роботи	Для кваліфікаційних робіт здобувачів освіти

1.5. Методологія наукових досліджень в обліку і оподаткуванні

Процес пізнання, як основа будь-якого наукового дослідження, є складним і вимагає концептуального підходу на основі певної методології. Основою розробки кожного наукового дослідження є сукупність пізнавальних засобів, методів, прийомів і певна їх послідовність.

Метод (від грец. *methodos* «спосіб», «метод», «шлях») – у найбільш загальному випадку означає спосіб досягнення мети, певним чином впорядкована діяльність.

Науковий метод – це спосіб пізнання явищ дійсності, їх взаємозв'язку і розвитку. Метод як засіб пізнання є способом відтворення в мисленні досліджуваного предмета. Аналізом та вивченням наукових методів займається методологія науки.

Методика – сукупність способів і прийомів доцільного проведення будь-якої роботи: методика виведення високопродуктивних порід тварин, методика наукового дослідження, методика перекладу, удосконалювати методіку. *Методика* – вчення про методи викладання певної науки, предмета: методика фізики, розробляти методіку.

Методологія (гр. *methodos* – спосіб, метод і *logos* – наука, знання) – вчення про правила мислення при створенні теорії науки, вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу; його філософська, теоретична основа, сукупність методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання. Термін «*методологія науки*», що залежно від контексту може сприйматися в різних значеннях: або як сукупність методів дослідження, що застосовуються в певній науці, або як вчення про методи пізнання й перетворення дійсності.

Науковий метод (або *Методи наукового дослідження*) — сукупність методів встановлення параметрів, структури, інших характеристик

досліджуваних об'єктів. Метод включає в себе способи дослідження феноменів, систематизацію, коригування нових і отриманих раніше знань.

Багато зарубіжних наукових шкіл не розмежують методологію і методи дослідження.

У вітчизняній науковій традиції методологію розглядають як учення про науковий метод пізнання або як систему наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів, прийомів дослідження. Найчастіше методологію тлумачать як теорію методів дослідження, створення концепцій, як систему знань про теорію науки або систему методів дослідження.

Методику розуміють як сукупність прийомів дослідження, включаючи техніку і різноманітні операції з фактичним матеріалом.

Методологія виконує такі функції:

- визначає способи здобуття наукових знань, які відображають динамічні процеси та явища;
- направляє, передбачає особливий шлях, на якому досягається певна науково-дослідницька мета;
- забезпечує всебічність отримання інформації щодо процесу чи явища, що вивчається;
- допомагає введенню нової інформації до фонду теорії науки;
- забезпечує уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять у науці;
- створює систему наукової інформації, яка базується на об'єктивних фактах, і логіко-аналітичний інструмент наукового пізнання.

Ці ознаки поняття «методологія», що визначають її функції в науці, дають змогу зробити такий висновок: *методологія* – це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища.

Під методологічною основою дослідження слід розуміти основне, вихідне положення, на якому базується наукове дослідження. Методологічні основи даної науки завжди існують поза цією наукою, за її межами і не виводяться із самого дослідження.

Методологія як вчення про систему наукових принципів, форм і способів дослідницької діяльності, має чотирирівневу структуру. Нині розрізняють фундаментальні, загальнонаукові принципи, що становлять власне методологію, конкретно наукові принципи, що лежать в основі теорії тієї чи іншої дисципліни або наукової галузі, і систему конкретних методів і

технік, що застосовуються для вирішення спеціальних дослідницьких завдань.

Складність методологічної структури сучасних досліджень вимагає класифікації основних методів наукового дослідження (табл. 1.3).

Існування науково-методичного апарату в науці передбачає наявність та застосування наступних його елементів:

- методи збору фактів, що мають відношення до об'єкту теорії (спостереження, реєстрація, вимірювання);
- методи описання фактів (змістовного, реєстраційного і формального), а також властивостей ідеалізованого об'єкта теорії, що впливають із факту, та факторів, що виражаються цими властивостями, а також досліджуваних явищ (процесів), розвиток яких визначається факторами;
- методи аналізу фактів, властивостей, факторів і явищ за різними показниками і критеріями (оцінка, зіставлення, порівняння, класифікація, впровадження, систематизація);
- методи обґрунтування наукових висновків, серед яких: методи побудови (синтезу), доведення та методи оцінки достовірності;
- методи вибору і обґрунтування наукових рекомендацій, в т.ч. методи побудови (синтезу), оцінки й оптимізації;
- методи інтерпретації та експериментальної перевірки висновків і рекомендацій;
- методи техніко-економічної оцінки рекомендацій.

Таблиця 1.3. – Основні методи наукових досліджень [6]

Класифікаційна ознака	Групи методів
Рівні методологічного аналізу	<ul style="list-style-type: none"> – загальнонаукові: історичний, функціональний, системний, когнітивний (пізнавальний), метод моделювання та ін. – сходження від абстрактного до конкретного; – діалектичні; – методи суміжних галузей науки; – методи окремих галузей науки
Види дослідження	<ul style="list-style-type: none"> - емпіричні: спостереження, експеримент, тестування; моделювання; – теоретичні: аналогія, аналіз і синтез, індукція і дедукція, аксіоматика, узагальнення; – метатеоретичні: методи системного і комплексного аналізу, термінологічний підхід, періодизація
Сфера застосування методів	<ul style="list-style-type: none"> – організаційні: порівняльний, лонгїтюдний, комплексний; – емпіричні: спостереження, діагностичні, експериментальні, праксометричні;

	– методи обробки даних: кількісні (кореляційний аналіз, факторний аналіз, регресивний аналіз, дисперсійний аналіз, кластерний аналіз); якісні (класифікація, диференціація, категоризація)
--	---

До методів обробки інформації відносяться групування, розрахунок відносних та середніх величин, показників варіації, розробка таблиць, графічне відображення інформації, побудова рядів динаміки, розрахунок індексів і оцінка залежностей показників між собою.

Перш за все при виборі методів дослідження слід враховувати:

- поставлене питання дослідження, його основну ідею, гіпотезу.

Передусім необхідно визначити, чи дійсно обраний метод забезпечує можливість з'ясування сутності проблеми;

- реальні умови його застосування на практиці;
- які з методів дозволяють отримати найбільш достовірні результати;
- якими знаннями в області методології та методики, а також яким досвідом володіє дослідник.

Результати дослідницької роботи залежать від вибору системи методів та від методичного забезпечення наукової роботи в цілому.

Для сучасної науки характерним є намагання використовувати різноманітні методи і прийоми. Саме це визначає використання системного підходу при проведенні наукового дослідження.

Системний підхід розширює можливості використання в економічній науці методів і технічних прийомів інших наукових дисциплін, які застосовують експеримент і широкі емпіричні дослідження та користуються при цьому найбільш сучасними інструментами наукового пізнання. Такими науковими дисциплінами є соціологія, психологія, соціальна психологія та інші області наукового знання.

На основі вибору методів, що використовуються на окремих етапах дослідження, визначається *методика дослідження* – сукупність методів і прийомів правильного і цілеспрямованого вивчення явищ. При визначенні методики необхідно використовувати не тільки особистий досвід, але й досвід інших дослідників.

Під *методологією бухгалтерського обліку* слід розуміти вчення про методи наукового дослідження, тобто знання всієї сукупності прийомів і засобів теоретичного пізнання господарських явищ і процесів, виявлення їх властивостей, що утворюють предмет бухгалтерського обліку. Методологія визначає, що і як вивчається за допомогою теорії.

Метод бухгалтерського обліку – це система способів і прийомів, які забезпечують суцільне, безперервне й взаємопов'язане відображення та

економічне узагальнення в грошовому виразі об'єктів бухгалтерського обліку з метою збереження власності, надання інформації для управління та контролю за процесом отримання прибутку, його формування (визначення) та розподілу.

Традиційно склалося, що метод бухгалтерського обліку визначається як сукупність восьми елементів (адитивний підхід): документування, інвентаризація, оцінка, калькулювання, рахунки й подвійний запис, баланс і звітність. Такої думки дотримується більшість авторів.

При визначенні методу бухгалтерського обліку потрібно виходити з економічного підходу до сутності його об'єктів, для відображення яких і призначений метод, адже метод науки визначається характером і змістом предмету, що вивчається, розробляється теорією у тісному зв'язку з його змістом. При формулюванні визначення методу бухгалтерського обліку необхідно враховувати й правовий зміст об'єктів бухгалтерського обліку, що в сукупності з економічним аспектом забезпечить повноту нового визначення.

У процесі наукового дослідження необхідно розуміти також поняття «методика наукового пізнання», яке виражає певну послідовність вирішення конкретного наукового і практичного завдання, а також сукупність і порядок застосування відповідних методів дослідження. Загалом, методика дослідження – це сукупність прийомів і способів дослідження, включаючи техніку і різноманітні операції з фактичним (емпіричним) матеріалом. Методологія як вчення про систему наукових принципів, форм і способів дослідницької діяльності має чотирирівневу структуру, зокрема: фундаментальні, загальнонаукові, конкретно-наукові принципи, конкретні методи, що використовуються для вирішення спеціальних завдань дослідження [5].

ТЕМА 2

НАУКОВІ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

2.1. Поняття про наукову комунікацію. Види та форми наукової комунікації

2.2. Інформаційно-комунікаційні технології як сучасна форма наукової комунікації

2.3. Пошук, накопичення та опрацювання інформації в межах наукового дослідження.

2.4. Комп'ютерні технології як універсальний засіб пошуку інформації

Література:

Основна : 2, 4, 5, 6, 9, 10

Допоміжна 2, 4, 5, 7, 8, 13.

2.1. Поняття про наукову комунікацію. Види та форми наукової комунікації

У розвитку сучасного суспільства важливу роль відіграє наукова інформація, отримана в результаті наукового пізнання, її отримання, поширення та використання мають суттєве значення для розвитку науки. Наукова інформація поширюється в часі та просторі певними каналами, засобами, методами. Особливе місце в цій системі належить *науковій комунікації*.

Наукова комунікація – обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими і спеціалістами.

У процесі НК виділяють п'ять основних елементів:

1) комунікант - відправник повідомлення (особа, яка генерує ідею або збирає, опрацьовує наукову інформацію та передає її).

2) комунікат - повідомлення (фіксована чи нефіксована наукова інформація, закодована певним чином за допомогою символів, знаків, кодів).

3) канал – (спосіб передачі наукової інформації).

4) реципієнт – отримувач повідомлення (особа, якій призначена інформація і яка певним чином інтерпретує її, реагує на неї).

5) зворотний зв'язок – реакція реципієнта на отримане наукове повідомлення.

Є багато підходів до класифікації наукової комунікації, її поділяють на *пряму* (безпосереднє спілкування фахівців, зайнятих у науково-дослідницькому процесі); *опосередковану* (комунікація між ученими через їхні наукові публікації); *вертикальну* (між науковим керівником і дисертантом); *горизонтальну* (пов'язує здобувача з представниками наукової школи) та ін. Однак найпоширенішим є поділ наукових комунікацій на формальні і неформальні, документні і недокументні, між якими встановлено тісний взаємозв'язок.

Формальна наукова комунікація – обмін науковою інформацією через спеціально створені структури для генерування, оброблення і поширення наукового знання. Це видавництва, редакції газет і журналів, науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади, радіо, телебачення, бібліотеки, інформаційні центри, музеї, архіви тощо. В наукознавстві формальну комунікацію часто розглядають як опублікування статті в журналі або

наукової монографії і посилання. Пряме цитування одного автора іншим свідчить про створення формального каналу комунікації між ними від цитованого автора до того, хто цитує. Якщо два дослідники цитують третього, то створюється формальна комунікація між першим і третім автором шляхом цитування. Ефективність формальної наукової комунікації визначається кількістю та якістю опублікованих наукових результатів. Засоби формальної комунікації в свою чергу можуть бути розділені – по критерію їх представлення науковому співтовариству на первинні (наукова стаття і книга, а також форми, що їм передують – тези та доповіді на наукових конференціях, матеріали яких обов'язково публікуються) і вторинні (реферати наукових статей і книг, різного роду огляди літератури, рецензії, списки анотацій та тематичні бібліографії).

Неформальна наукова комунікація – це комунікація, що встановлюється між комунікантом (відправником) і реципієнтом (отримувачем) шляхом особистих контактів, зустрічей, бесід, телефонних розмов, листування тощо. Позитивним аспектом такої комунікації є економія часу, забезпечення глибшого взаєморозуміння. Ефективність неформальних НК визначається через самозвіти, опитування, спостереження. Окремі неформальні обміни науковою інформацією стають очевидними, коли науковці у співавторстві публікують результати свого дослідження [10].

Основою різниці формальної і неформальної комунікації є їх відношення до документально зафіксованим формам наукової інформації, і перш за все до прийнятих в ту чи іншу історичну епоху форм публікації наукової літератури.

Документна наукова комунікація – комунікація, опосередкована науковим документом, побудована на обміні документованою інформацією (ідеями, повідомленнями, знаннями). *Науковий документ* – це публікація результатів теоретичних і (чи) експериментальних досліджень, а також підготовка науковцями до публікації пам'яток культури, історичних документів та літературних текстів. Він містить зафіксовану на матеріальному носіїві наукову інформацію для передачі її в просторі і часі.

У системі наукової комунікації науковий документ набуває статусу комуніката. Він може бути у вигляді опублікованих тез, тексту наукової доповіді, статті, опису винаходу, монографії, звіту про науково-дослідну роботу, дисертації, автореферату дисертації, аналітичного огляду, реферату тощо. Наукова інформація може передаватися у формі книги, брошури, журналу, дискети та ін. Переваги таких комунікацій:

- добре збереження наукової інформації;
- можливість вивчення, багаторазового перероблення інформації;

- можливість доведення до багатьох реципієнтів;
- можливість встановлення права інтелектуальної власності.

Недоліки документних наукових комунікацій полягають у складності поновлення, об'ємності інформації тощо.

Недокументна (усна) наукова комунікація - передача наукової інформації в незакріпленій на матеріальному носіїві формі. Це – телефонні розмови, публічні виступи, наради, конференції, симпозіуми, безпосереднє спілкування, бесіди тощо. Позитивним аспектом усних комунікацій є економія часу, можливість більшого порозуміння між науковцями.

З розвитком комп'ютерних і телекомунікаційних каналів комунікації можливості вільного дистанційного обміну науковими ідеями розширюються. Автор може сам створити оригінальний рукопис в електронній формі, через мережу Internet передати його безпосередньо в редакцію журналу і відразу ж опублікувати його. Мережеві канали сприяють оперативному формальному і неформальному обміну інформацією між ученими. Деякі електронні бази даних крім статей (рефератів) містять також адреси авторів. Це дозволяє звернутися безпосередньо до автора і встановити з ним контакт. Електронний журнал є місцем інтегрованої наукової комунікації, в якій автори, редактори і видавці працюють в одній системі.

Наукова комунікація функціонує ефективно за умови існування зворотного зв'язку, тобто реакції реципієнта на отримане повідомлення. Інтерес до повідомлення залежить від багатьох чинників. Тут мають значення зміст проблеми, наукової ідеї, доступність інформації, місце, час видання, тираж журналу (монографії), мова, рівень і стиль публікації. Проявами зворотного зв'язку реципієнта можуть бути цитування, посилання, відзив, рецензія, написання огляду, реферату, статті, включення ідей автора у відповідну дисципліну як базове знання та ін.

Одним з основних показників значення наукового результату є індекс цитування, який визначає кількість посилань на ту чи іншу статтю, автора, журнал, установу, країну. Чим вищий цей показник, тим авторитетнішим є автор, тим вищий його науковий рейтинг. Посилання свідчать про рівень і поширення ідеї, її наукове і практичне значення, зростання людських знань, реальне здійснення наукової комунікації [9].

Науковець повинен знати переваги та недоліки кожної форми наукової комунікації, вміти відшукати оптимальні шляхи її використання та уникати можливих проблем.

2.2. Інформаційно-комунікаційні технології як сучасна форма наукової комунікації

Процес наукового пізнання не в останню чергу визначається методами і формами наукової комунікації. Тому поява нових методів і форм наукового спілкування якісно видозмінює і сам процес наукового пізнання. Зміни, що відбулися в інформаційних технологіях впродовж їх культурно-історичного розвитку викликали відповідні трансформації у функціонуванні та організації науково-дослідних установ.

На ранніх етапах розвитку наукова комунікація здійснювалась за допомогою пера, чорнильниці та паперу і ефективність обробки інформації була досить низькою. Винайдення друкарської машинки і телефону дещо полегшив обробку інформації і підвищив ефективність роботи наукових закладів. Втім лише поява інформаційно-комп'ютерних технологій значно видозмінює процес роботи науково-дослідних установ. Враховуючи темпи появи нових комунікаційних засобів, вчені вчать на практиці використовувати нові технології ще до того, як вдається пояснити особливості функціонування і сутність нових інформаційно-комунікаційних процесів.

Загалом будь яка комунікація, у тому числі наукова, у сучасному інформаційно-комунікаційному просторі набуває дещо нових рис. Це пояснюється тим, що взаємодія суб'єктів мережевої комунікації відображає нову якість інформаційних, суб'єкт-об'єктних відносин, які зумовлені специфічними функціями соціальних мереж. Поява комп'ютерно-символічних світів і мережевих структур, «інформаційна революція» підтверджують закономірність переходу людства до якісно нової стадії розвитку, що дозволило стати комунікації домінуючим фактором сучасної культури, яка змінюється й розвивається швидше, ніж будь-яка з тих, що існували раніше [3]. Ця культура створила засоби для того, щоб зберігати накопичене знання у цифровій формі і фіксувати людську діяльність до найменших дрібниць. Саме широке розповсюдження цих засобів, в ролі яких виступають інформаційні і комп'ютерні технології, на думку М. Кастельса, в інформаційну епоху дозволяє говорити про нове «мережеве суспільство», яке виникає тоді, коли «...спостерігається структурна реорганізація у виробничих відносинах, відносинах влади і відносинах досвіду. Ці зміни призводять до значних модифікацій суспільних форм простору і часу та до виникнення нової культури» [10]

В історії науки в усі часи одним із важливих джерел інформації на найбільш вдалим і успішним засобом наукової комунікації був науковий журнал як першоджерело для опублікування результатів наукових

досліджень та обміну думками. Саме тому поява нової форми наукового журналу – електронного, зумовила цілу низку змін і у самій системі наукових комунікацій. До переваг електронних журналів слід віднести: швидкість підготовки та поширення публікацій (адже стаття може бути доступною значно раніше, ніж в друкованому варіанті журналу); доступність в Інтернеті в будь-який час з будь-якого робочого місця (тобто ученим не потрібно витрачати свій дорогоцінний час у бібліотеках); можливість «зкачувати» електронний текст для подальшої роботи (копіювання, примітки, конспект тощо) тощо. Стрімкий розвиток електронних журналів і їхні безумовні переваги спричиняють навіть прогнози щодо припинення вже в недалекому майбутньому видання традиційних (паперових) журналів. А нові технології спричинили й подальші дискусії у фахових колах навколо моделей наукової комунікації взагалі, і запропонували альтернативні моделі, серед найбільш відомих нині «Відкритий Доступ» (2 складові цієї ініціативи: Відкритий Архів чи Інституційний Репозитарій та Журнали Відкритого Доступу)³. Будапештська ініціатива Відкритого Доступу (ВОАІ) була опублікована в 2002 році як альтернативна модель наукової комунікації, що поєднувала старі традиції і новітні можливості мережі Інтернет⁴. Прихильники ВОАІ сподівалися, що забезпечення безкоштовного доступу учених, дослідників, викладачів і всіх, хто цікавиться наукою, до якісної відрецензованої експертами наукової літератури у мережі Інтернет прискорить наукові дослідження, полегшить обмін інформацією і принесе суттєву суспільну користь.

Під «відкритим доступом» згідно ВОАІ розуміються «відкриті для всіх публікації в Інтернеті, які можна читати, завантажувати, копіювати, поширювати, роздруковувати, знаходити чи приєднувати до повних текстів відповідних статей, використовувати для створення вказівників, вводити як дані в програмне забезпечення чи використовувати для інших законних цілей при відсутності фінансових, правових чи технічних перешкод¹⁰. Такий доступ до наукових цифрових колекцій і архівів дає змогу швидко підготувати електронні книжки і навчальні матеріали, полегшує пошук потрібних текстів, сприяє інтеграції до глобальних наукових баз даних, зменшуючи тим самим ступінь наукової ізоляції та створюючи нові можливості для спільних наукових проектів.

³ Ярошенко Т.О. 2006. «Наукові комунікації XXI століття: електронні ресурси для науки та освіти України». Наукові праці. Т. 52. Вип. 39: 148-154.

⁴ Будапештская Инициатива «Открытый Доступ». Останні зміни 2002 року. URL: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org>

Водночас, приймаючи участь в інформаційному обміні не всі люди «є масово залученими до виробництва теоретичного знання, а тільки «споживають» його у формі технологій. В результаті наукове знання стає цінністю лише для великих корпорацій, які здатні трансформувати його в елемент політичної і економічної влади... Хоч це не означає, що рядовий громадянин є повністю прорахованим споживачем...»⁵. С. Ягодзінський висловлює слушну думку, що саме новітні комунікаційні канали повноцінно розкривають соціокультурний потенціал глобальних інформаційних мереж. Стрімкий розвиток інформаційних технологій та розвиток мережі Інтернет вносить свої корективи в класичну наукову та освітню системи. І доступ до баз даних електронних бібліотек та можливість дистанційного доступу є лише невелика частина їхнього потенціалу.

2.3. Пошук, накопичення та опрацювання інформації в межах наукового дослідження.

У загальному розумінні під терміном «інформація» розуміють певні відомості, які є зрозумілі і корисні для користувача. Інакше кажучи, *інформація* – це комплекс нових знань щодо явищ і подій дійсності, які отримує споживач (суб'єкт) у процесі своєї діяльності.

Наукова інформація в сучасному світі поширюється у двох формах: у традиційній паперовій формі і в електронній формі в мережі Інтернет. Наукова інформація в паперовій формі поширюється у вигляді традиційних друкованих книг, журналів, бюлетенів, довідників. Наукова інформація в електронній формі поширюється в загальному вигляді як інтерактивні документи на таких носіях інформації як флеш-диски, DVD- і CD-диски. Найширше наукову інформацію поширено в мережі Інтернет.

Наукова інформація поширюється в часі і просторі певними каналами, засобами і методами. Найпоширенішою є класифікація наукової інформації залежно від нагромадження, використання, призначення:

- технічна - характеризує фізичні процеси в різних об'єктах при створенні продукції із вихідних компонентів;
- економічна - відомості про економічний розвиток суспільства і його ефективність;
- соціальна - відомості про людину, колектив і суспільство в цілому як об'єкт дослідження⁵

⁵ Ягодзінський С.Н. 2015. «Образовательный потенциал глобальных информационных сетей: социально-философский вектор». Молодой ученый: 1871-1875.

Джерела інформації у наукових дослідженнях поділяють на:

– *рукописні* (джерела, при створенні яких письмові знаки наносять від руки. До рукописів належать також джерела інформації, створені за допомогою засобів машинопису і комп'ютера. Наприклад, науковий реферат, депонований рукопис, дисертація тощо.);

– *друковані* (друкована продукція, що пройшла редакційно-видавничу обробку, наприклад, підручники, посібники, журнали, брошури тощо) (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. – Класифікація друкованих джерел інформації, які можуть використовуватись у бухгалтерських наукових дослідженнях [2]

<i>Типи друкованих джерел інформації</i>	<i>Характеристика</i>
Офіційні	Публікації законодавчих, нормативно-правових актів державних і господарських органів управління
Наукові	Результати наукових, експериментальних та інших досліджень у галузі бухгалтерського обліку (дисертації, монографії, автореферати дисертацій, препринт, збірники наукових праць, тези доповідей на конференціях тощо)
Науково-популярні	Відомості у галузі бухгалтерського обліку, призначені для ознайомлення з ними непрофесійного загалу читачів (брошури, книги)
Підручники	Знання наукового і прикладного характеру, зведені у систему, призначені для науково-педагогічних цілей
Виробничі	Знання з організації та методики бухгалтерського обліку і аудиту для використання у практичній діяльності фахівцями
Довідкові	Містять коротку наукову і прикладну інформацію для ознайомлення практикуючих фахівців у галузі бухгалтерського обліку, а також для наукових досліджень
Патентно-ліцензійні	Правила, норми і нормативи, технологічні вимоги, стандарти, призначені для використання у галузі бухгалтерського обліку
Нормативно-виробничі	Право на використання інтелектуальної власності, трудову діяльність у галузі бухгалтерського обліку
Каталоги	Нормативно-виробничі довідники різних видів знань наукового прикладного характеру
Інформаційні	Систематичні відомості про видані праці з питань науки і практичної діяльності у галузі бухгалтерського обліку

Крім того інформація поділяється на:

- первинну. Вони містять переважно нові науково -технічні відомості, які є результатом науково-дослідної діяльності, проектно -конструкторської і практичної діяльності (документи відображають господарські операції) або нове осмислення відомих ідей і фактів (*книги, періодичні видання, науково -технічні звіти, дисертації, депоновані рукописи тощо*)

• вторинну. Результат переопрацювання одного або кількох первинних документів. (бібліографічні описи, анотації, реферати, огляди, довідкові та інформаційні видання, переклади, бібліотечні каталоги, бібліографічні покажчики і картотеки, а також реєстри бухгалтерського обліку господарської діяльності підприємств і підприємців, складені на підставі первинної документації)⁸.

Новим джерелом інформації кінця ХХ ст. став Інтернет – всевітнє об'єднання регіональних і корпоративних мереж, що створюють єдиний інформаційний простір завдяки використанню стандартних протоколів передачі інформації. Інтернет змінив основи створення, розповсюдження і використання наукових знань у світі. Джерела інформації Інтернет класифікують на:

1) *пошукові системи:*

– глобальні пошукові системи: Google (<http://www.google.com>), Yahoo (<http://www.yahoo.com>); Lycos (<http://www.lycos.com>) ; Magellan (<http://www.mckinley.com>); The Electric Library (<http://www.elibrary.com/id/2525>)

– національні пошукові системи: META (<http://meta.ua/>), InfoReS (<http://el.visti.net>), Asearch (<http://search.kiev.ua>).

2) *спеціальні бази даних:*

– SCOPUS (<https://www.scopus.com/>)

– Web of Science (<https://apps.webofknowledge.com/>)

3) *сайти-довідники, енциклопедії, інформація про компанії, організації:*

- Вікіпедія (<http://wikipedia.org>);

- ЛІГА.Досьє (<http://file.liga.net/>);

- Кореспондент.net (<http://files.korrespondent.net/>);

4) *безкоштовні та платні ресурси з нормативно-правовою інформацією:*

- Верховної Ради України (<http://zakon.rada.gov.ua>);

- ЛІГА.Закон (<http://www.ligazakon.ua/>);

5) *офіційні сайти органів влади, політичних і громадських організацій:*

- Верховна Рада України (<http://portal.rada.gov.ua/>);

- Кабінет Міністрів (<http://www.kmu.gov.ua/>);

- Президент України (<http://www.president.gov.ua/>);

6) *форуми, чати, блоги тощо:*

- Українська правда (<http://forum.pravda.com.ua>);
- ЛІГАБізнесІнформ (<http://forum.liga.net/>); Кореспондент.net (<http://forum.korrespondent.net/>);

7) сайти інформагентств, повністю відкриті для користувачів:

- УНІАН (<http://www.unian.net/>);
- РБК-Україна (<http://www.rbc.ua/>).

Перелік інформаційних ресурсів вільного доступу можна знайти на офіційному сайті ЛНТУ в закладці бібліотека- електронні ресурси або за посиланням <http://library.lntu.edu.ua/elektronni-resursi/resursi-vidkritogo-dostupu.html>

Після збору необхідних джерел інформації дослідник починає наступні етапи бухгалтерського наукового дослідження: *аналіз, інтерпретація та узагальнення* отриманої інформації, що міститься в них.

Аналіз джерел наукової інформації дозволяє:

- 1) виявити здобутки науки бухгалтерського обліку, її досягнення і недоліки;
- 2) визначити основні тенденції у поглядах фахівців на обрану проблему з огляду на те, що вже досягнуто в науці;
- 3) визначити актуальність і рівень вивченості проблеми;
- 4) обрати напрям дослідження;
- 5) забезпечити достовірність висновків і наукових результатів дослідника

Огляд літератури за темою дослідження демонструє вміння дослідника систематизувати джерела, критично їх розглянути, виділити суттєве, оцінити зроблене раніше іншими дослідниками, визначити головне в сучасному стані вивчення теми.

У процесі аналізу інформації дослідник має багаторазово опрацювати зібрані джерела інформації в доступному для нього темпі і в строки, визначені програмою наукового дослідження.

Робота дослідника зводиться, як правило, до двох дій:

- ознайомлювального читання джерела;
- творчого дослідження його змісту.

У ході дослідження дослідник опрацьовує велику кількість літературних джерел, інформацію з яких неможливо запам'ятати чи виписати в повному обсязі, тому необхідно при її обробці використовувати способи фіксації інформації: *анотація, резюме, тези, реферат, цитата, конспект, покажчики*.

Важливим етапом наукового дослідження є *інтерпретація інформації* – це дослідницька діяльність, пов'язана з тлумаченням змістової сторони наукового твору на різних його структурних рівнях через співвіднесення з цілістю вищого порядку. Зміст досліджуваного наукового явища в інтерпретації виявляється через відповідний контекст на фоні сукупностей вищого порядку.

Предметом інтерпретації можуть бути:

- будь-які елементи наукового твору (фрагменти, мотиви, алегорії, символи і навіть окремі речення та слова), співвіднесені з відповідним контекстом твору або позатекстовою ситуацією;

- науковий твір як цілість, коли у творі й поза ним відшукують те завуальоване, приховане, що з'єднує усі компоненти в одне ціле й робить твір неповторним;

- наукова цілість вищого порядку, ніж науковий твір, наприклад, творчість науковця, наукова школа, науковий напрям, науковий період.

Процедура інтерпретації – це насамперед перетворення певних даних на логічну форму у процесі доказування гіпотез, які визначаються ще на стадії розробки програми дослідження, а включаються в роботу дослідника лише на стадії інтерпретації.

Результати аналізу та інтерпретації джерел інформації мають бути узагальнені дослідником. *Узагальнення наукової інформації* дає можливість орієнтуватися в різноманітті об'єктів, ідентифікувати конкретний об'єкт у їх різноманітті, структурувати і групувати об'єкти й бути рішенням для визначених проблем. Узагальнення наукової інформації має кілька видів, і для того щоб визначити, за допомогою якого саме виду узагальнення буде відбуватися вирішення визначених проблем, розглянемо існуючі класифікації видів узагальнення.

У наукових дослідженнях у галузі бухгалтерського обліку можуть бути використані різні види узагальнення отриманої наукової інформації:

- за допомогою переходу від конкретних висловлювань до пропозицій, що містять змінні;

- за допомогою введення нових понять, правил, операцій, законів;

- за допомогою аналізу змісту деяких тверджень, що виникають у ході розвитку науки;

- як перенесення закономірностей, дійсних для однієї галузі, на нові предметні галузі;

- за допомогою індукції, тобто перехід від суджень, теорій, що мають часткове значення, до загальних закономірностей;

- за допомогою поєднання двох або декількох закономірностей в одну більш загальну закономірність [2].

2.4. Комп'ютерні технології як універсальний засіб пошуку інформації

Пошукові системи – це складні технічні комплекси, що містять десятки швидкодіючих комп'ютерів, обслуговування яких ведуть сотні фахівців. Пошукові системи інакше називають: пошуковими засобами або пошуковими машинами.

Пошукові системи містять три основні компоненти:

- веб-сторінка з пошуковим механізмом, яку користувачі використовують як інтерфейс для взаємодії з базою даних;
- база даних, де міститься інформація, що зібрана спеціальними програмами пошукової системи. Власне наявність баз даних пояснюється високою швидкістю виведення результатів пошуку на сторінку пошукової системи;
- пошукові роботи (Robots), павуки (Spiders) або хробаки (Worms) - спеціальні програми, які автоматично періодично «відвідують» сайти, збирають відомості про вміст сторінок, тобто індексують їх і наповнюють бази даних пошукової системи.

Щоб скористатися пошуковою системою потрібно завантажити її веб-сторінку і сформував запит, за яким відбувається відбір документів з розподіленої бази даних, що зберігається на серверах в Інтернеті. Запит формується за допомогою ключових слів (одного або кількох). Результати пошуку видаються користувачу у вигляді переліку адрес сторінок (гіперпосилань) і короткої анотації до них.⁶

Значно підвищують вибірковість пошуку фільтри, якими забезпечуються пошукові системи.

Фільтри дозволяють:

- обмежити список відібраних документів за допомогою логічних операторів (так званий складний пошук);
- обмежити простір пошуку типом протоколу, за допомогою якого було створено документ (пошук на сайтах або у телеконференціях);
- обмежити відібраний матеріал часовим відрізком, певними датами створення шуканого документа (наприклад, між 1 вересня 2019 р. і 20 травня 2023 р.);
- відібрати документи, що складені однією мовою (українською, російською тощо);

⁶ Швачич Г.Г., Толстой В.В.Петречук., Л.М, Іващенко Ю.С.,Гуляєва О.А, Соболенко О.В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: Навчальний посібник. – Дніпро: НМетАУ, 2017. –230 с.

- обмежити відбір документів територією розміщення серверів (наприклад, тільки з Європи, України чи навіть, лише з Львівської області);
- обмежити пошук певною частиною документа (заголовок, доменна адреса);
- відібрати документи, які містять фразу із заданим порядком розташування ключових слів.

Деякі пошукові системи при ранжируванні враховують індекс цитування (посилальна популярність, авторитетність, тематичний індекс цитування, ІЦ, ТІЦ, *Page Rank*, *Link Popularity*) - кількість посилань в Інтернеті, що вказують на конкретний сайт. Чим їх є більше, тим вищим є індекс цитування.

Результати пошуку за допомогою різних пошукових систем будуть різнитися між собою. Це пояснюється тим, що в кожній пошуковій системі застосовуються різні алгоритми індексації, різна періодичність оновлення інформації в базі даних, охоплюється різний простір навколишніх серверів, і відповідно індексується різне число документів.

В спеціалізованих системах пошук часто відбувається не за допомогою ключових слів, а за відомими іменами файлів.

Окрім пошукових систем, використовуються інші механізми пошуку і збереження інформації в глобальній мережі. Природним чином утворилися комбіновані (гібридні) пошукові системи, які називають порталами. Вони містять відомості про сторінки різних тематичних напрямів і дозволяють проводити пошук, як за допомогою ключових слів, так і за допомогою каталогів.

Каталоги можуть бути глобальними, національними, загальними і спеціалізованими (галузевими, тематичними тощо).

Таким чином, пошукові системи і тематичні каталоги мають свої особливості і взаємно доповнюють один одного.

Пошукові системи «оглядають» велике число сайтів, що знаходяться на різних серверах. Тут, нажал, автоматичний відбір шуканих документів супроводжується чималим числом помилок. База даних каталогу зберігається на одному сервері і містить менший об'єм інформації, ніж в базі даних пошукової системи. Проте, результати пошуку за допомогою каталогів мають більшу релевантність в порівнянні з пошуком за допомогою пошукової системи⁶.

В даний час існує 3 основних міжнародних пошукових системи - Google, Yahoo і MSN, що мають власні бази даних і пошукові технології. Більшість інших пошукових систем використовує в тому чи іншому вигляді технології трьох перерахованих. Детальну інформацію про Пошукові системи і Пошукові машини можна отримати за джерелом 13 допоміжної літератури.

ТЕМА 3

ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ОБРАНОЇ ТЕМИ ТА ПЛАНУВАННЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.

1. Вибір теми дослідження та формулювання гіпотез
2. Планування наукового дослідження: термінологічно-категоріальний апарат, концепція та програма дослідження
3. Зміст та структура кваліфікаційної роботи магістра.

Література:

Основна : 2, 4, 5, 6, 7

Допоміжна 2, 4, 7, 8, 9.

3.1. Вибір теми дослідження та формулювання гіпотез

Наукове дослідження є основною формою здійснення і розвитку науки. Наукове дослідження – це особлива форма процесу пізнання, систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єктів, в якому використовуються засоби і методи науки і яке завершується формуванням знання про досліджуваний об'єкт. Наукове дослідження – це складний і багатогранний процес, у якому поєднуються організаційні, технічні, економічні, правові та психологічні аспекти. Дослідження різняться за цільовим призначенням, джерелами фінансування і термінами проведення, вони потребують різного технічного, програмного, інформаційного та методичного забезпечення. Однак усім їм притаманні спільні методологічні підходи й універсальні послідовні процедури.

У процесі наукового дослідження виділяють такі складові елементи:

- виникнення ідеї, формулювання теми;
- формування мети та завдань дослідження;
- висунення гіпотези, теоретичні дослідження;
- проведення експерименту, узагальнення наукових фактів і результатів;
- аналіз та оформлення наукових досліджень;
- впровадження та визначення ефективності наукових досліджень [5].

Для вибору теми дослідження необхідно визначити, які існують проблеми у цій сфері, що потребують вирішення. У широкому розумінні *проблема* (від грец. *problema* – задача, завдання) – несприятливий стан у певній сфері діяльності, тобто розходження між очікуваним і фактичним станом речей, це складне теоретичне або практичне питання, яке потребує

розв'язання. Проблема – це місток від відомого до невідомого, «знання про незнання».

Наукова проблема – питання, що потребує наукового вирішення; завдання для пошуку невідомого; сукупність нових діалектично складних теоретичних або практичних питань, які суперечать існуючим знанням або прикладним методикам у конкретній науці і потребують вирішення за допомогою наукових досліджень.

Наукова проблема (від грец. problema – задача, завдання) – сукупність нових діалектично складних теоретичних або практичних питань, які суперечать існуючим знанням або прикладним методам у цій науці і потребують вирішення за допомогою наукових досліджень.

Об'єкт пізнання – те, на що спрямовується (на основі практики) пізнавальна діяльність суб'єкта. Об'єктом пізнання може бути в принципі вся дійсність, але лише в тій мірі, в якій вона включена в предметно – практичну діяльність.

Предмет пізнання – зафіксовані в досвіді і включені в процес практичної діяльності людини сторони, властивості і відносини об'єктів, досліджувані з певною метою в даних умовах і обставинах.

Суб'єкт пізнання – це активна сторона взаємодії, носій діяльності, спрямованої на об'єкт, і носій пізнання, яке супроводжується його суб'єктивною оцінкою. Суб'єкт може бути індивідуальним і колективним.

Відповідно *об'єкт* – це те що протистоїть суб'єкту, що спрямована багатопланово (предметно-практична, пізнавальна, оцінювальна) діяльність суб'єкта. При цьому об'єктом може бути і матеріальне і духовне явище.

Суб'єкт-об'єктне пізнавальне відношення взяте, як безпосереднє данне знаходить своє вираження в історії філософії у вигляді двох принципово різних моделей:

- Перша модель – трактує пізнання, як взаємодію двох природних систем, (наприклад: ключ – об'єкт, віск – суб'єкт, відбиток – образ у свідомості суб'єкта, реальна місцевість на мапі)

- Друга модель – трактує пізнання, як те що визначається структурою індивідуальної свідомості (розуміння суб'єктом самого себе);

Першу модель можна назвати моделлю пізнання, розглянутого ззовні, а другу – з середини об'єкта.

В бухгалтерському обліку наукові проблеми виникають закономірно під дією економічних законів, у зв'язку з розвитком господарських відносин. Часто для розв'язання наукової проблеми в бухгалтерському обліку потрібні зусилля великого колективу спеціалістів різного профілю (економістів, бухгалтерів, статистиків, математиків).

Правильна постановка та чітке формулювання нових проблем має не менше значення, ніж їх вирішення. Вирішуються наукові проблеми за допомогою методів, запропонованих наукою. По суті, саме вибір проблеми, якщо не цілком, то значною мірою визначає як стратегію дослідження взагалі, так і напрям наукового пошуку зокрема.

Джерелами наукових проблем є як практика, так і потреби власне науки. Адже не кожна проблема народжується практикою. Існують проблеми, які з нею не пов'язані. Такі проблеми виникають з розвитку власне наукового пізнання та потреб самої науки. До їх складу можна віднести необхідність удосконалення методів наукового дослідження, постійні методологічні розробки, уточнення категорійно-понятійного апарату.

У загальному вигляді всі проблеми в бухгалтерському обліку можна поділити на два види залежно від характеру невідомого:

1) практичні проблеми (невідомі способи застосування знань у новій ситуації). Для вирішення необхідні практичні зусилля, нова організація раніше набутих знань, умінь та навичок.

2) наукові проблеми (невідомий закон (принцип, поняття) науки). Для вирішення необхідно здобуття нових, не відомих науці, знань

Розробка структури проблеми передбачає її конкретизацію, виділення тем, підтем, питань.

Вибір проблеми дослідження обґрунтовується насамперед її актуальністю. Проблема має бути чітко визначеною, актуальною і не суперечити економічним законам, що сприяють використанню її як істини для подальшого пізнання дійсності, вивчення і вирішення питань конкретної економіки.

Важливою умовою істинності проблеми є властивість її доведення (доказовості), яка виражається у формальній логіці законом достатнього обґрунтування, суть якого полягає в тому, що у процесі дослідження достовірними вважають лише ті твердження, щодо істинності яких наведено обґрунтовані докази. Проблема, істинність якої не просто стверджується, а й зазначаються при цьому підстави її вирішення, вважається доведеною.

Для науковців і студентів, які тільки розпочинають своє дослідження, вибір теми може проводитись двома шляхами:

1) глибоке вивчення діяльності підприємства (під час проходження практики) та виявлення слабких місць в обліковій роботі, які потребують доробки і доопрацювання в теоретичному і практичному плані;

2) дослідження тематики останніх періодичних наукових видань, щоб виявити теми, які цікавлять науковців і потребують вирішення.

Безперервний розвиток практики унеможливорює перетворення знання на абсолютне, але дає змогу відрізнити об'єктивно істинні знання від помилкових поглядів.

Наука, як специфічна діяльність спрямована на отримання нових теоретичних і прикладних знань про закономірності розвитку природи, суспільства і мислення, характеризується такими основними ознаками:

- наявністю систематизованого знання (наукових ідей, теорій, концепцій, законів, закономірностей, принципів, гіпотез, понять і фактів);
- наявністю наукової проблеми, об'єкта і предмета дослідження;
- практичною значущістю як явища (процесу), що вивчається, так і знань про нього.

Розглянемо основні поняття науки.

Наукова ідея - інтуїтивне пояснення явища (процесу) без проміжної аргументації, без усвідомлення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робиться висновок. Вона базується на наявних знаннях, але виявляє раніше не помічені закономірності.

Наука передбачає два види ідей: конструктивні й деструктивні. Тобто ті, що мають чи не мають значущості для науки і практики. Свою специфічну матеріалізацію ідея знаходить у гіпотезі.

Гіпотеза – наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ (процесів) або причин, які зумовлюють даний наслідок. Наукова теорія включає в себе гіпотезу як вихідний момент пошуку істини, яка допомагає суттєво економити час і сили, цілеспрямовано зібрати і згрупувати факти. Якщо гіпотеза узгоджується з науковими фактами, то в науці її називають теорією або законом (рис. 3.1).

Гіпотези (як і ідеї) мають імовірнісний характер і проходять у своєму розвитку три стадії:

1. Накопичення фактичного матеріалу і висунення на його основі припущень.

2. Формулювання гіпотези і обґрунтування на основі припущення прийнятної теорії.

3. Перевірку отриманих результатів на практиці і на її основі уточнення гіпотези.

4. Гіпотеза висувається з надією на те, що вона, коли не цілком, то хоча б частково, стане достовірним знанням.

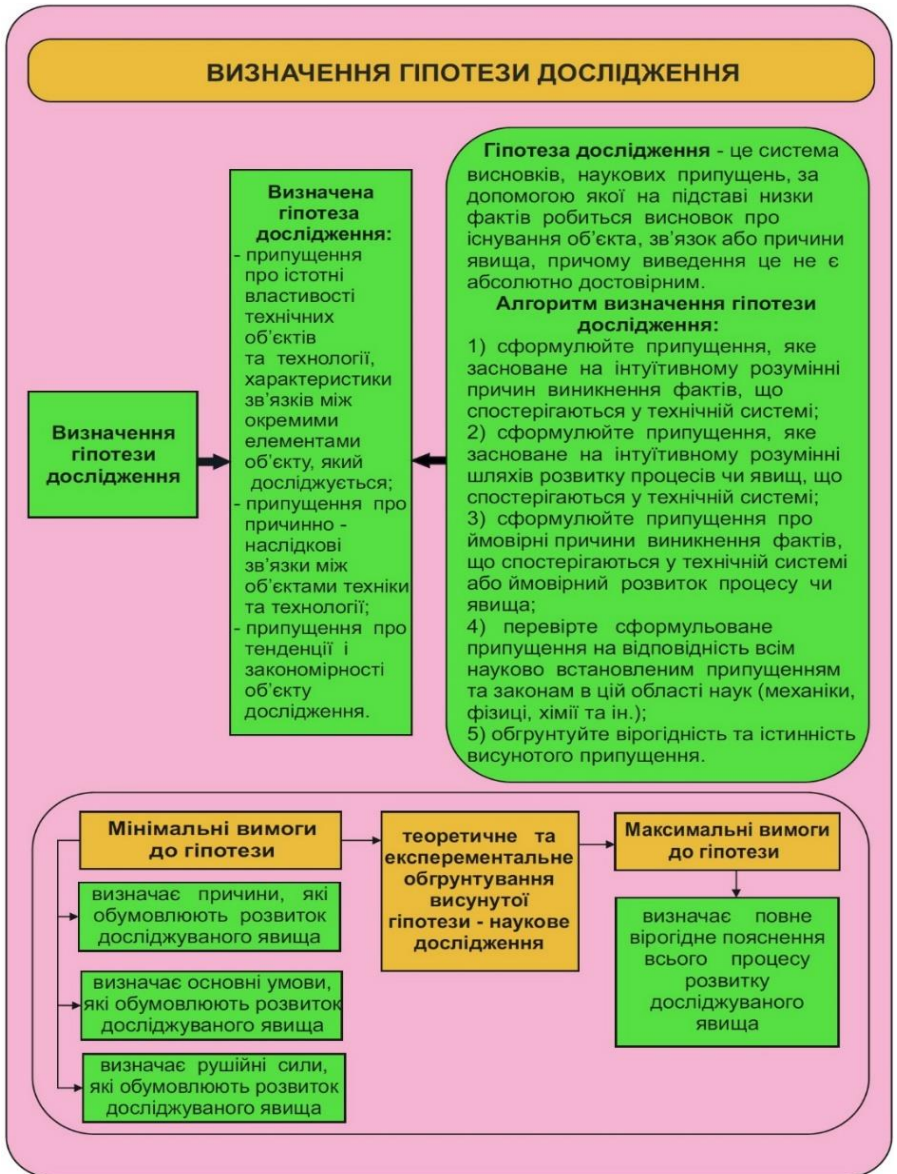

Рисунок 3.1 – Визначення гіпотези дослідження

3.2. Планування наукового дослідження: термінологічно-категоріальний апарат, концепція та програма дослідження

Будь-яке наукове дослідження припускає певну логіку його побудови. Нормативи сучасного наукового мислення припускають, що будь-яке наукове дослідження починається з постановки проблеми дослідження, визначення його загальних цілей і конкретних завдань. Як правило, наукове дослідження передбачає формулювання однієї або декількох гіпотез, які будуть перевірятися в міру його здійснення. А рішення таких питань, в свою чергу, передбачає вибір конкретних методів збору даних і їх обробки. Знову зібрані в ході дослідження дані повинні бути правильно інтерпретовані з тим, щоб дослідник міг зробити належні висновки та узагальнені висновки щодо розроблюваної в дослідженні проблеми.

Проблема дослідження – це те питання, на яке дослідник шукає відповідь в науковому дослідженні. Вона може відображати деякий пробіл у знаннях про предмет дослідження⁷. Інший варіант формулювання проблеми дослідження є протиріччя в уявленнях про предмет дослідження. Як правило, за цими уявленнями лежать певні теорії.

Протиріччя в структурі наукового знання можуть визначатися не тільки різними теоретичними точками зору на один і той же предмет, але і невідповідністю результатів, отриманих в різних емпіричних дослідженнях, або невідповідністю теорії і експериментальних фактів, зібраних для того, щоб перевірити передбачувані можливості цієї теорії.

Формулювання проблеми роботи важлива з двох точок зору.

По-перше, вона є відправним пунктом для опису та інтерпретації результатів дослідження. Якщо автор погано усвідомлює, що саме він досліджував і для чого він це робив, то, отримавши конкретні результати, він не зможе розділити їх на важливі і випадкові, оскільки важливими є ті результати, які дають відповідь на питання, що відображає саму проблему дослідження.

По-друге, формулювання проблеми дослідження важлива для того, щоб той, хто буде читати звіт про дослідження, розумів, чому саме дослідження було присвячено. Нижче проілюстровано приклад того, що буває, коли не сформульовані проблема дослідження [4].

Проблема дослідження формулюється конкретно. Вимога конкретності – це перше і найбільш важлива вимога до формулювання наукової проблеми. Інша вимога полягає в тому, щоб проблема формулювалася як

⁷ Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.

загальнозначуще питання. Іншими словами, вирішення проблеми має представляти якусь цінність для науки або будь-якої практичної області.

Таким чином, результати наукового дослідження, ефективність витраченого на нього часу залежать від того, наскільки продумано воно сплановано й організовано, що включає в себе такі аспекти:

- *накопичення наукової інформації за темою дослідження.* Бажано, щоб зібрана інформаційна база за темою дослідження була вивчена якомога повніше. Для виявлення джерел та посібників необхідно звернутись до спеціальних довідково-бібліографічних, реферативних та інших інформативних видань;

- *оволодіння методами дослідження.* У науці не існує універсального методу дослідження. Кожен пошуковець обирає найзручніший метод, зважаючи на особливість своєї теми, галузевих особливостей тощо;

- *написання перших фрагментів роботи.* Ними часто є перші спостереження над текстом, мовним явищем, картки, конспектування;

- *організація власного науково-довідкового апарату.* Вже на перших етапах роботи слід подбати про організацію і збереження наукової інформації, первинної документації. Надалі це допоможе заощадити сили й час, полегшить пошук і використання матеріалів. Дослідники формують власні каталоги, папки з конспектами й нотатками, чорновими планами, ведуть нотатники. у яких відображають хід роботи, свої спостереження, міркування тощо;

- *підготовка наукових рефератів за темою дослідження.* Їх доцільно обговорювати в колі спеціалістів і зацікавлених осіб з метою узагальнення накопиченого матеріалу з проблематики, з'ясування суперечливих моментів, нових аспектів, перспектив дослідження;

- *робота над рукописом наукового твору.* Оформлення результатів наукового дослідження (реферат, доповідь, курсова робота, кваліфікаційна робота та ін.) проходить ряд стадій: збір і нагромадження інформації; систематизація й узагальнення первинних матеріалів; підготовка чорнового варіанта рукопису; редагування рукопису; відбір і оформлення таблиць, схем, рисунків, ксерокопій; підготовка остаточного варіанта рукопису; консультації зі спеціалістами; оформлення остаточного варіанта рукопису.

Під час цієї роботи необхідно дотримуватися певних правил структурування тексту, цитування, посилання на джерела тощо.

3.3. Зміст та структура кваліфікаційної роботи магістра.

Підготовка кваліфікаційної роботи магістра потребує від здобувачів освіти навиків роботи з вихідними джерелами інформації, детального ознайомлення з їх змістом, аналітичних здібностей.

Кваліфікаційна робота повинна мати логічну побудову, характеризуватися послідовним і завершеним розглядом основних проблемних питань. Вона складається з наступних елементів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Структура кваліфікаційної роботи магістра

Найменування складової роботи	К-сть стор.	Характеристика складової кваліфікаційної роботи
1	2	3
ТИТУЛЬНИЙ АРКУШ	1	Уніфіковано для всіх
ЗАВДАННЯ	2	Уніфіковано для всіх
АНОТАЦІЯ	1	Уніфіковано для всіх
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	1	Умовні скорочення слів, що використовуються в роботі
ЗМІСТ	1	Складається у відповідності із структурою кваліфікаційної роботи
ВСТУП	2-3	<p><i>Структура вступу наступна</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>актуальність теми дослідження</i> • <i>науковці, що досліджували дану тему</i> • <i>основні актуальні проблеми за темою дослідження (1-3);</i> • <i>предмет дослідження;</i> • <i>об'єкт дослідження;</i> • <i>мета кваліфікаційної роботи;</i> • <i>завдання, які ставляться при написанні роботи;</i> • <i>методи дослідження;</i> • <i>наукова новизна</i> • <i>публікації автора;</i> • <i>практична апробація;</i> <p>- <i>структура роботи</i></p>
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ	10-15	<p>В розділі навести 3-4 питання (1.1., 1.2, 1.3). Цей <u>розділ передбачає розкриття результатів досліджень обраної тематики науковцями:</u> бібліографічний аналіз, сутність, нормативне забезпечення, класифікація, методика обліку, аналізу і т.д. Цей пункт має містити найбільше посилань на список використаних джерел, відображати результати опрацювань значної кількості наукових праць</p>
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	до 1	Коротко представити висновки в розрізі пунктів розділу 1. Абзаци нумеруються. Стиль викладення має відображати результати: визначено, досліджено,

Найменування складової роботи	К-сть стор.	Характеристика складової кваліфікаційної роботи
1	2	3
		розкрито, проаналізовано, запропоновано, узагальнено, розроблено, вдосконалено і т.д.
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА	20	В розділі навести 3-4 питання (2.1., 2.2, 2.3). <u>Назва розділу відповідає темі дослідження і передбачає розкриття практики.</u> Наприклад стан організації обліку і контролю, статистичний аналіз предмета дослідження, документування, розкриття у звітності і т.д.
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	до 1	Коротко представити висновки в розрізі пунктів розділу 2. Абзаци нумеруються
РОЗДІЛ 3 ПРОПОЗИЦІЇ ПО ВДОСКОНАЛЕННЮ	20-25	Це проектна частина і може бути без розподілу на окремі пункти. В розділі <u>наводяться пропозиції по вдосконаленню обліку, аналізу, контролю, оподаткування, розробка моделей прогнозування.</u>
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	до 1	Коротко представити висновки в розрізі пунктів розділу 3. Абзаци нумеруються
ВИСНОВКИ	2-3	Представити загальні висновки в розрізі пунктів роботи – пронумеровані!
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		Список використаних джерел представити по алфавіту! Обов'язково зазначити праці наукового керівника і свої!
ДОДАТКИ		Перелік визначається самостійно

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2
ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
В ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННІ
ЗДОБУВАЧА ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ.

ТЕМА 4. ТЕКСТ НАУКОВОЇ РОБОТИ, АПРОБАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

- 4.1. Ознаки тексту наукового твору.
- 4.2. Прийоми викладення матеріалів наукового дослідження.
- 4.3. Мова та стиль наукової роботи.
- 4.4. Апробація результатів наукових досліджень.
- 4.5. Методика підготовки наукової статті.

Література:

Основна : 2, 4, 5, 6, 7

Допоміжна 2, 4, 7, 8, 9.

4.1. Ознаки тексту наукового твору.

Текст – це цілеспрямований мовний витвір, який відзначається завершеністю, смисловою і змістовною цілісністю, узгодженістю; має структурну організацію, складається із заголовку, речень і абзаців – складових частин, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного та стилістичного зв'язку.

Текст існує у двох основних формах: описовій і розповідній.

Розповідний текст (викладення ряду послідовних подій) - розповідь, в якій послідовно розповідається низка подій і дій, тобто розповідати історію від початку до кінця. У тексті наводяться тільки головні події, при цьому наводиться їх тривалість у часі та смислова значимість для розкриття всієї теми.

Описова форма (перерахування ознак і особливостей предмету (явища)) – спочатку надається загальна характеристика факту, який описується в цілому, а лише потім, надається характеристика окремих елементів, фактів, частин.

Науковий текст зорієнтований на читача-професіонала, підготовленого до сприйняття інформації. Науковий текст неможливо створити без попередньо зібраного матеріалу, проведення певного дослідження, обдумування фактів.

4.2. Прийоми викладення матеріалів наукового дослідження.

Автор наукової праці може застосовувати декілька методичних прийомів викладення наукових матеріалів:

- суворо послідовний полягає у послідовному викладенні тексту не перекидаючи увагу на наступні розділи. Поки автор не закінчить повністю розділ, він не може переходити до наступного;

- цілісний прийом полягає у розробці попереднього варіанту тексту, потім здійснюється його обробка в частинах і деталях шляхом внесення доповнень та виправлень;

- вибіркове викладення полягає в тому, що після збору інформаційної бази автор починає обробку матеріалів у будь-якому зручному для нього порядку.

Головне в науковому дослідженні – вміння показати свої судження та спростувати (якщо потрібно) доведення опонентів. Аргументування, побудоване на законах логіки, допомагає досліднику вирішити ці завдання.

Для того, щоб аргументи дослідника були переконливими, вони повинні відповідати таким вимогам:

- достовірності. Аргумент не повинен викликати сумніву або бути доведеним раніше;

- автономності. Аргументи повинні бути доведені незалежно від тези, інакше, треба буде доводити сам аргумент

- несуперечливості. Аргументи не повинні суперечити один одному;

- достатності. Аргументи повинні бути такими, щоб з них виходила доказова база.

Перед тим, як переходити до остаточної обробки попереднього варіанту роботи, корисно обговорити основні положення її змісту з науковим керівником.

Починати роботу над остаточним варіантом рукопису слід тоді, коли попередній варіант повністю готовий. На цьому етапі необхідні матеріали мають бути зібрані, оброблені, узагальнені та сформульовані висновки, які отримали погодження наукового керівника. З цього моменту починається детальне «шліфування» тексту рукопису. Перевіряється і критично оцінюється кожен висновок, формула, таблиця, речення, окреме слово. Автор ще раз перевіряє, наскільки заголовок його роботи та назви розділів і параграфів відповідають їх змісту, уточнює композицію наукового твору, розміщення матеріалів і їх рубрики. Бажано ще раз перевірити переконливість аргументів, захист своїх наукових положень, тверджень.

4.3. Мова та стиль наукової роботи.

Мова з самого початку виступає необхідною формою вираження, досягнення та фіксації знань. Наукове спостереження, постановка та проведення експериментів неможливі без мови не тільки тому, що з її допомогою фіксуються та описуються отримані результати, але й тому, що наукова проблема, яка зазвичай вирішується в процесі спостереження та експерименту, повинна бути точно сформульована і виражена засобами мови.

Якщо спосіб викладення розкриває наукову культуру автора, то його загальну культуру характеризує мова та стиль наукової роботи.

Стилістичні вимоги, що висуваються до наукової роботи, складаються з двох компонентів: вимог сучасної української літературної мови та вимог так званого академічного етикету. *Академічний етикет* щодо тексту наукової роботи – це визначені принципи письмового спілкування членів наукового співавторства між собою. Суть його полягає в інтерпретації власної та інших точок зору з метою узагальнення наукової істини.

Науковому стилю притаманно використання спеціальних термінів, суворість та діловитість викладення; в *науково-навчальному стилі* особлива увага приділяється поєднанню науковості та доступності; в *науково-популярному стилі* досить істотну роль відіграє цікавість викладення. Однак цей поділ не має абсолютно визначених меж. Зберігаючи суворість наукового стилю, корисно збагачувати його елементами, властивими іншим стилям.

До основних ознак, притаманних науковому стилю відносять:

- зрозумілість та предметність;
- точність та лаконічність;
- об'єктивність;
- переконливість;
- аргументованість;
- узагальненість;
- пояснення причинно-наслідкових зав'язків;
- однозначність;
- наявність висновків⁸.

Стиль наукової роботи – це стиль безособового монологу, позбавленого емоційного та суб'єктивного забарвлення. Автор у роботі не повинен давати

⁸ Малога Н.М. Наукові дослідження в бухгалтерському обліку: навч. посіб. / за ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. Житомир: ПП "Рута", 2008. 476 с.

оцінку власних досягнень. Норми наукової комунікації суворо регламентують характер викладення наукової інформації.

Обов'язковою умовою об'єктивності викладення матеріалу є також наявність посилання на джерело повідомлення, на того, ким повідомлена та чи інша думка, кому конкретно належить той чи інший вислів. У тексті цього можна досягти, використовуючи спеціальні вступні слова та словосполучення («на думку», «за даними», «на наш погляд» тощо).

Стислість є обов'язковою якісною характеристикою наукової мови, яка визначає її культуру. Реалізація цієї якості означає вміння уникати повторів, надлишкової деталізації та словесного сміття. Кожне слово та вислів виступають тут тією метою, яку можна сформулювати наступним чином: якомога точніше та стисліше донести суть справи.

При описанні фактів, явищ та процесів використовуються безособові, неозначено-особові речення. Номінативні речення вживаються у назвах розділів і параграфів, у підписах до рисунків, діаграм, ілюстрацій, таблиць.

Слід підкреслити наявність у науковій мові великої кількості іменників з абстрактним значенням, а також дієслівних іменників («дослідження», «вивчення» тощо).

Основними засобами наукової мови є:

- велика кількість термінів, схем, таблиць, графіків, абстрактних (часто іншомовних) слів, наукова фразеологія (стійкі термінологічні словосполучення), цитати, посилання;

- відсутність всього того, що вказувало б на особу автора, його уподобання, емоційно-експересивних синонімів, суфіксів, багатозначних слів, художніх шляхів, індивідуальних неологізмів.

4.4. Апробація результатів наукових досліджень.

Результати наукових досліджень підлягають апробації через їх обговорення на семінарах, конференціях, оприлюднення та експериментальне впровадження. Обговорення проведених досліджень може відбуватись у колективі, де працює або навчається дослідник, на семінарах, конгресах, симпозіумах, конференціях тощо.

Семінар – форма групових занять з предмета або теми студентів вищих навчальних закладів, учнів школи тощо, що відбувається під керівництвом викладача.

Конференції (форуми, симпозіуми) – збори, нарада груп осіб, окремих осіб, організації для обговорення певної проблематики. *Наукова конференція* — форма організації наукової діяльності, при якій дослідники (не обов'язково

вчені чи студенти) представляють і обговорюють свої роботи.

Експериментальне впровадження – елемент дослідження, передбачає не тільки удосконалення практики, а й перевірку, уточнення і розвиток теорії та методики, відпрацювання рекомендацій.

Колективне обговорення – проводиться в колективі, де виконувалась НДР. До участі в обговоренні залучають провідних спеціалістів у питаннях, що обговорюються. Учасників обговорення потрібно попередньо ознайомити з планом, основними положеннями теми, висновками та рекомендаціями [7].

Конгрес – це з'їзд або нарада з широким представництвом переважно міжнародного характеру.

Оприлюднення результатів наукових досліджень може здійснюватися у формі: публікації статей у фахових виданнях, тез виступів на конференціях, семінарах, симпозіумах, нарадах, круглих столах тощо, опублікування наукової монографії; особливою формою оприлюднення є автореферати кандидатських і докторських дисертацій.

Наукова стаття. Це один з основних видів публікацій, що містить викладення проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання за темою дослідження, фіксує науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців. Статті бувають оглядові, критичні, дискусійні.

Тези наукової доповіді. Теза (в перекладі з грецької – ствердження) – це будь-яке чітко сформульоване положення, істинність якого необхідно аргументувати, обґрунтувати, довести. Як правило, висловлюючи у виступах, дискусіях свою професійну позицію науковець представляє декілька ідей, положень, тверджень. Така сукупність поєднаних між собою ідей, тверджень, пропозицій, поглядів, будучи стисло викладеною, набуває вигляду тез. Друкований обсяг тез не повинен перевищувати 2-3 надруковані сторінки. У тезах повинні бути представлені лише ключові, центральні ідеї і положення майбутньої доповіді чи повідомлення. Незначні і другорядні деталі повинні бути виключені.

Наукова монографія. Спеціальне наукове дослідження, присвячене літературному викладенню однієї проблеми. Монографія відрізняється від статті ширшою постановкою проблеми, аргументованістю роздумів, їх доказовістю, посиланням на докази (літературні джерела, показники роботи підприємств та ін.).

Автореферат – це короткий (в середньому – 30 сторінок) опис змісту дисертації, що належить до опублікування перед її захистом. Основне призначення автореферату – інформувати про отримані наукові результати і ввести їх до сфери наукової комунікації.

4.5. Методика підготовки наукової статті.

Опублікувати статтю – означає зробити результати проведеного дослідження надбанням спеціалістів, які використовують цю інформацію у своїй роботі. Писати слід просто й зрозуміло, не забуваючи про кінцеву мету – використання матеріалів статті іншими дослідниками.

Стаття – публікація, в якій подаються проміжні або кінцеві результати досліджень, пріоритетні напрями досліджень автора, перспективи подальших розробок у досліджуваній сфері. Обсяг 8–15 сторінок.

Структура наукової статті представлена в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1. – Структура наукової статті [7]

<i>Основні елементи статті</i>	<i>Характеристика елементів</i>
Назва	бажано коротка і така, що чітко відображає зміст дослідження – до 9 слів
Відомості про авторів	оформлюються відповідно до вимог видання
Анотація	узагальнення, «резюме роботи» з зазначенням головних результатів дослідження (3–5 рядків)
Ключові слова	«ідентифікатори» роботи, за якими здійснюватиметься пошук робіт у даному напрямі досліджень (до 5 слів)
Вступ	постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими практичними завданнями (5–10 рядків)
Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор	виділення невирішених частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття (звичайно ця частина статті становить близько 1/3 сторінки, її можна назвати «вихідні передумови»)
Формулювання цілей статті (постановка завдання)	цей розділ досить важливий, бо з нього читач визначає корисність для себе даної статті; мета статті впливає з постановки загальної проблеми і огляду раніше виконаних досліджень, тобто дана стаття має на меті ліквідувати якісь «білі плями» у загальній проблемі (обсяг цієї частини статті 5–10 рядків)
Виклад власне матеріалу дослідження.	Невеликий обсяг статті вимагає виділення головного в матеріалах дослідження; іноді можна обмежитися тільки формулюванням мети досліджень, коротким згадуванням про метод вирішення завдання і викладом отриманих результатів; якщо на обсяг статті немає жорстких обмежень, то доцільно описати методiku дослідження повніше
Висновки з даного дослідження	найголовніші наукові результати дослідження і коротко подаються перспективи подальших розвідок у цьому
Список використаних джерел	містить перелік усіх першоджерел, використаних під час даного дослідження, оформлених відповідно до діючих вимог

Наукова стаття подається до редакції у завершеному вигляді відповідно до вимог, які публікуються в окремих номерах журналів або збірниках у вигляді пам'ятки авторам.

ТЕМА 5. ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ.

- 5.1. Форми втілення результатів наукових досліджень.
- 5.2. Вимоги до оформлення результатів.
- 5.3. Правила наведення цитат та бібліографічних посилань у текстах наукових робіт.

Література:

Основна : 2, 4, 6, 7, 8

Допоміжна 2, 4, 5, 7.

5.1.Форми втілення результатів наукових досліджень.

Результати наукових досліджень можуть бути оформлені у вигляді курсових і кваліфікаційних робіт, кандидатських і докторських дисертацій, у вигляді наукових праць (наукових рефератів, науково-дослідних звітів, наукових статей, тез доповідей, монографій тощо).

Курсові роботи (проекти), як правило, виконуються здобувачами освіти на всіх курсах навчання у вищих навчальних закладах. При цьому вони відрізняються між собою за рівнем вимог, які до них висуваються: чим старший курс, тим складнішою повинна бути творча сторона курсової роботи (проєкту). Планувати курсові роботи рекомендується як частини майбутньої кваліфікаційної роботи. У курсовій роботі (проєкті) повинна бути хоча б одна, найпростіша, але самостійна ідея.

Кваліфікаційна робота магістра – це випускна кваліфікаційна робота наукового змісту, що має внутрішню єдність і відображає хід і результати дослідження обраної теми. Вона повинна відповідати сучасному рівню розвитку науки й техніки, а її тема – бути актуальною. Ступінь магістра – це не вчений, а академічний ступінь, який відображає, насамперед, освітній

рівень випускника вищого навчального закладу та свідчить про наявність у нього вмінь і навичок, властивих науковцю-початківцю.

Кандидатська дисертація – це кваліфікаційна наукова праця з певної сфери знань обсягом наукового тексту 4,5-7 друкованих аркушів⁹ (для суспільних і гуманітарних наук – 6,5-9), оформлених відповідно до державного стандарту, яка містить сукупність наукових результатів і положень, висунутих автором для публічного захисту, та засвідчує особистий внесок автора у науку та його здобутки як науковця. Основою дисертації є виконані й опубліковані наукові праці, відкриття або винаходи, впроваджені у виробництво або технологічні процеси. Для оперативного ознайомлення з основним змістом, результатами, висновками та рекомендаціями автора дисертації складається *автореферат*, де висвітлюється його внесок у розробку обраної проблеми, ступінь новизни й практична значимість результатів дослідження.

Докторська дисертація – кваліфікаційна наукова праця обсягом основного тексту 11-13 друкованих аркушів (для суспільних і гуманітарних наук – 15-17), оформлених відповідно до державного стандарту. Вона повинна містити раніше не захищені наукові положення та отримані автором нові науково обґрунтовані результати у певній галузі науки, які у сукупності розв'язують важливу наукову або науково-прикладну проблему.

Автореферати кандидатських і докторських дисертацій містять коротке викладення основних положень наукової праці з їх аргументаціями, висновками. Обсяг кандидатських авторефератів до 1 друкованого аркуша; докторських – до 2-3 друкованих аркушів. Автореферат – документ, без якого дисертацію не допускають до захисту, в якій би формі вона не була написана. У зв'язку з цим автореферат має значення юридичного документу.

Автореферат – це своєрідна візитна картка дисертації, внесок автора у проведенне дослідження, ступінь новизни й практичну значимість результатів дослідження.

Наукова стаття – це самостійна праця, яка містить у собі певну кількість наукової інформації, здобутої у результаті проведених досліджень; оригінальна робота з викладення результатів наукових досліджень.

Тези (гр. thesis – положення, твердження) – це коротко, точно та послідовно сформульовані основні ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці. Рекомендований обсяг тез наукової доповіді – 2-3 сторінки друкованого тексту через 1,5-2 інтервали.

⁹ 1 друкований аркуш (1800 знаків)– 22-25 сторінок друкованого тексту.

Схематично структура тез наукової доповіді може мати наступний вигляд: теза – обґрунтування – доказ – аргумент – результат – перспективи.

Науковий реферат – це коротке усне або письмове викладення наукової теми (питання), складене на підставі проведеного дослідження, огляду одного або кількох літературних та інших джерел. У ньому, як правило, знаходять висвітлення наукові дослідження, проведені автором реферату, з викладенням поставленої гіпотези, системи доказів, експерименту та одержаних результатів, вказана наукова новизна та практичне значення цих результатів.

Науковий звіт – це викладення цілей, плану та програми закінчених етапів наукових робіт, методики, сутності нових результатів дослідження, висновків, списку використаних літературних джерел. До наукового звіту входять додатки: схеми, протоколи обговорень, відгуки, таблиці з цифровими даними, фотографії тощо. Науковий звіт є свого роду юридичним документом про діяльність науковця або колективу вчених.

Монографія (грец. моно – один, grapho – пишу) – спеціальне наукове дослідження, присвячене літературному викладенню однієї проблеми. Монографія є значною оригінальною науковою працею одного або декількох авторів, присвяченою спеціальному науковому питанню обсягом понад 5-6 друкованих аркушів. Монографія відрізняється від статті більш широкою постановкою проблеми, аргументованістю роздумів, їх доказовістю, посиланням на докази (літературні джерела, показники роботи підприємств тощо).

5.2. Вимоги до оформлення результатів наукових досліджень

Оформлення наукової праці – важливий завершальний етап, який потребує оволодіння технікою систематизації інформації, а також знання наукового та літературного редагування.

Загальними вимогами до кваліфікаційної роботи бакалавра, магістра є чіткість та послідовність викладення матеріалу, переконливість аргументації, точність формулювань, конкретність викладення результатів дослідження, обґрунтованість висновків, рекомендацій, пропозицій. Стиль виконання кваліфікаційної роботи – науковий. Термінологія, вживана у тексті, повинна відповідати встановленим стандартам, а за їх відсутності – загальноприйнятій в науково-технічній літературі. Кваліфікаційні роботи оформляються відповідно до вимог ДСТУ 3008:2015 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення».

Текст кваліфікаційної роботи оформляють машинописно, з використанням комп'ютерної техніки. Текстова частина роботи виконується

на аркушах білого паперу формату А4 (210×297 мм). Технічні вимоги до оформлення тексту:

- 1) текстовий редактор MS Word;
- 2) шрифт – Times New Roman;
- 3) розмір шрифту (кегель) основного тексту – 14 з міжрядковим інтервалом – 1,5, розмір шрифту таблиць, приміток – 12 з міжрядковим інтервалом – 1, розмір шрифту для рисунків – 10;
- 4) колір шрифту – чорний;
- 5) ширина абзацного відступу тексту – 1,00 см;
- 6) вирівнювання основного тексту – по ширині, в таблицях вирівнювання назви показників – по ширині, шапка таблиці та цифровий матеріал вирівнюються по центру;
- 7) параметри полів сторінки: ліве – 30 мм, верхнє, нижнє – 20 мм; праве – 10 мм;
- 8) щільність тексту – однакова;
- 9) між заголовками розділу й підрозділу та між підрозділами повинен залишатися вільний простір в два інтервали рядка, між заголовком підрозділу та основним текстом – в один інтервал.

Заголовки структурних частин «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують *великими напівжирними літерами* симетрично до набору *по центру* рядка. *Заголовки параграфів* друкують *маленькими напівжирними літерами* з першої великої з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Підкреслювати заголовки, скорочувати та переносити в них слова не дозволяється. Не дозволяється розміщувати назву підрозділу в нижній частині сторінки, якщо після неї розміщується лише один рядок тексту.

Текст поділяється на абзаци, кожний з яких містить самостійну думку. Абзаци розміром *1,0-1,25 см* починаються з нового рядка.

Розділи, підрозділи, пункти, курсової роботи (проекту) або кваліфікаційної роботи магістра нумеруються арабськими цифрами. Розділи роботи повинні мати порядкову нумерацію в межах викладення її суті і позначатися арабськими цифрами без крапки. Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, відокремленого крапкою (наприклад: 2.3. (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу і пункту, між якими ставлять крапку (наприклад: 1.2.3. (другий пункт третього підрозділу першого

розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок пункту. Підпункти нумеруються у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти.

Цифровий матеріал, за умови великої його кількості або при необхідності у порівнянні та визначенні закономірностей, оформлюють у вигляді таблиць.

Таблицю розташовують безпосередньо після тексту, в якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. Приклад оформлення представлено в таблиці 5.1.

Не допускається розміщення в тексті наукової роботи тих таблиць, дані яких вже були опубліковані раніше, без посилання на джерело.

Таблиця 5.1. – Динаміка основних показників діяльності Шацького національного природного парку за 2023-2025 роки

Показники	2023 рік	2024 рік	2025 рік	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення,%	
				2024/2023	2025/2024	2024/2023	2025/2024
Доходи, тис. грн-всього	21816,1	22652,6	36484,4	836,5	13831,8	3,8	61,1
в т.ч. -бюджетні асигнування;	17892,2	19695,3	28545,8	1803,1	8850,5	10,1	44,9
- від надання послуг	3922,2	2957,3	7938,6	-964,9	4981,3	-24,6	168,4
Витрати, тис. грн	21681,4	22848,4	32122,5	1167,0	9274,1	5,4	40,6
Профіцит/дефіцит за звітний період, тис. грн	110,8	-195,8	4361,9	-306,6	4557,7	x	x
.....							

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності організації

Формули та рівняння розташовують безпосередньо після тексту, в якому вони згадуються, посередині сторінки. Вище і нижче кожної формули або рівняння повинно бути залишено не менше одного вільного рядка. Наприклад:

«ставка доходності активів розраховується добутком рентабельності активів на коефіцієнт їх обіговості:

$$P_A = \frac{ЧП}{A} = \frac{ЧП}{ВР} \cdot \frac{ВР}{A} = P \cdot K_A \quad (1.1)$$

де P_A – коефіцієнт рентабельності активів (ставка доходності активів);

$ЧП$ – чистий прибуток підприємства, тис. грн;

A – вартість активів, тис. грн;

$ВР$ – виручка від реалізації продукції, тис. грн;

P – коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції;

K_A – коефіцієнт оборотності активів» [39].

Ілюстрації (креслення, рисунки, графіки, схеми, діаграми, фотографії) необхідно розміщувати в кваліфікаційній роботі безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше, або на наступній сторінці. На всі ілюстрації мають бути посилання в роботі. Порядок оформлення ілюстрацій у роботі представлений на рис. 5.1.

Наприклад:

Рисунок 2.1 Види діяльності населення, за формою зайнятості

Рисунок 5.1 –Порядок оформлення рисунків

Список використаних джерел. Використані джерела повинні розміщуватись в алфавітному порядку. Порядкові номери описів у переліку є посиланнями в тексті (номери посилань). Літературні джерела повинні бути оформлені згідно ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – [Уведено вперше ; чинний від 2016-07-01]. – Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 17 с. URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2017/06_21_posylannia/dstu_8302.pdf

Додатки. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ъ, *наприклад*, Додаток А, Додаток Б і т.д. Єдиний додаток позначається як Додаток А.

У випадку, якщо не вистачає літер абетки, нумерація додатків починається таким чином: АА, АБ, АВ, АД тощо, далі БА, ББ ... і т.д.

Під час оформлення додатків окремою частиною на окремому аркуші друкується великими літерами слово «ДОДАТКИ».

5.3. Правила наведення цитат та бібліографічних посилань у текстах наукових робіт.

Вміння автора відповідально ставитись до наукової інформації, працювати з літературою, коректно вживати цитати і оформляти посилання

на використанні джерела виступає одним з показників рівня його академічної підготовки.

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити *цитати*. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Наприклад:

«... сьогодні важливо те, що макроекономічну стабільність та можливість інтеграції у світову економіку зможуть реалізувати ті країни з перехідною економікою, які матимуть темпи зростання на рівні не меншому як 5-6 % ...» [6].

Фактичну суму витрат підприємства на утримання працівників, Головай Н.М. і Нападовська Л.В. визначають як соціальні витрати, які є важливим мотиваційним механізмом залучення кваліфікованого персоналу, підвищення продуктивності праці і, як результат, – зростання економічної ефективності діяльності підприємства [7, с. 29].

Відповідний опис посилань у списку використаних джерел:

6. Геєць В.М. Перспективи економіки світу, окремих регіонів і країн у третьому тисячолітті. *Фінанси України*. 2016. № 3. С. 5-17.

7. Головай Н.М., Нападовська Л.В. Проблеми обліку та ефективного використання інтелектуального капіталу. *Вісник НУБГП: Економіка: збірник наукових праць*. Рівне, 2008. Вип. 4(44). Ч. 2. С. 254-259

Цитата – дослівно наведений уривок з якогось тексту для підтвердження або ілюстрації певної думки.

Основними функціями цитати в текстах наукового стилю є комунікативна (спілкування), когнітивна (пізнавальна), аргументативна (доказова). Серед цитат, які застосовують в науковому тексті, поширені цитати-тези (ними послуговуються для складання автором основних пунктів лекції, виступу, доповіді) або цитати-докази (використовують для підтвердження суджень автора наукового тексту).

При цитуванні джерел слід дотримуватися правил:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути максимально точним у викладі думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів, і робити відповідні посилання на джерело.

Посилання – це вказівка на джерело інформації, що приводиться у приклад (зовнішнє посилання) або запис, що пов’язує між собою частини документа – посилання на розділи, малюнки, таблиці, формули, додатки і т. д. (внутрішнє посилання).

Використання бібліографічних посилань у наукових роботах обов’язкові і вживаються в наступних випадках:

- при цитуванні фрагментів тексту, формул, таблиць, ілюстрацій;
- при запозиченні положень, формул, таблиць, ілюстрацій і т. п. не у вигляді цитати;
- при перефразуванні, недослівному відтворенні фрагмента чужого тексту;
- при аналізі в тексті змісту інших публікацій;
- при необхідності посилання читача до інших публікацій, де матеріал, який підлягає обговоренню є в більш повному об’ємі¹¹.

Посилання в тексті на джерела роблять згідно з їх переліком у квадратних дужках, *наприклад*, «... у працях [1-7]...».

При посиланнях на розділи, підрозділи, пункти, підпункти, ілюстрації, таблиці, формули, рівняння, додатки зазначають їх номери. Приклади запису посилань: «...у розділі 3...», «...на рис. 1.3...», «...у табл. 3.2...», «...за формулою (3.1)...», «...у додатку Б...».

У повторних посиланнях вживають скорочено слово «дивись», *наприклад*: «див. табл. 1.3».

Бібліографічне посилання – це бібліографічний опис джерела цитати або інформаційного джерела, яке обговорюється в тексті роботи. У студентських наукових роботах бібліографічні посилання являють собою список використаних джерел.

Бібліографічні посилання потрібні для:

- перевірки достовірності і точності наведених цитат, формул, статистичних даних, фактів і відомостей, запозичених з інших видань;
- виявлення і пошуку першоджерел;

¹¹ Кудінов І.О. Основи наукового цитування. URL: <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Kudinov-I.O.-Osnovi-naukovogo-czituvannya.pdf>

- ознайомлення з літературою за темою дослідження, зокрема з тими працями, в яких будь-яке питання висвітлено докладніше, ніж у цій публікації, або наведено й аргументовано інший погляд;

- уникнення звинувачень у плагіаті.

В Україні існує ряд національних стандартів, які регламентують оформлення бібліографічної інформації в науковій роботі. До них відносять:

1. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. Цей документ призначений регламентації для оформлення бібліографічних списків, списків використаної літератури, списків літератури в наукових роботах тощо. Стандарт розроблено з метою уніфікації складання бібліографічного опису на міжнародному рівні, забезпечення можливості обміну результатами каталогізації.

2. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Стандарт встановлює види бібліографічних посилань, правила та особливості їхнього складання та розміщення в документах. Він поширюється на бібліографічні посилання в опублікованих і неопублікованих документах незалежно від носія інформації.

3. ДСТУ 3582:2013 Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). Стандарт установлює загальні положення і правила скорочування слів і словосполучень українською мовою під час складання бібліографічного опису та умови їхнього застосування.

До основних міжнародних стилів цитування відносять:

- *MLA style (Modern Language Association)*. Сфера застосування – гуманітарні науки (мистецтво, література, філософія, релігія тощо). Стиль MLA був оновлений в 2016 році (восьме видання). Він пропонує один універсальний набір рекомендацій, які автори можуть застосовувати до джерел будь-якого типу.

- *APA style (American Psychological Association)*. Сфера застосування – суспільні науки (соціологія, право, психологія, історія тощо)

- *Chicago Style (Turabianstyle)*. Цитати на джерела бувають двох різновидів: (1) примітки та бібліографія (або просто примітки) і (2) дата автора. Ці дві системи також іноді називають цитатами в стилі Чикаго. Стиль приміток і бібліографії популярний у гуманітарних науках, зокрема в літературі, історії та мистецтві. У цій системі джерела цитуються в пронумерованих виносках або кінцевих примітках. Кожна примітка відповідає підвищеному (верхньому індексу) номеру в тексті. Джерела також

зазвичай вказуються в окремій бібліографії. Ця система є дуже гнучкою і може легко підключати широкий спектр джерел.

- *Harvard Referencing style (BSI – British Standards Institution)*. Сфера застосування – гуманітарні науки та суспільні науки. Визначеної форми Гарвардського стилю цитування та опису посилань не існує, оскільки немає організації, яка б його розробляла. Оскільки стандартної форми немає, існує величезна кількість варіацій Гарвардського стилю (більше 60). Вони різняться не тільки в залежності від регіону, а й на рівні окремих університетів.

- *ACS style (American Chemical Society)*. Сфера застосування – хімія та інші природничі науки

- *AIP style (American Institute of Physics)* Стиль Американського інституту фізики Сфера застосування – фізика

- *IEEE style (Institute of Electrical and Electronics Engineers)* Стиль Інституту інженерів електротехніки та електроніки. Сфера застосування – інженерія, електроніка, телекомунікації, інформатика та інформаційні технології.

- *Vancouver style*. Сфера застосування – медицина та фізичні науки.

- *OSCOLA (Oxford University Standard for Citation of Legal Authorities)*. Стиль Оксфордського університету для цитування юридичних документів. Сфера застосування – юриспруденція.

- *APS style (American Physics Society)*.

- *Springer MathPhys Style*.

ТЕМА 6

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

6.1. Академічна доброчесність: суть та основні види її порушення

6.2. Нормативно-правове забезпечення дотримання принципів доброчесності

6.3. Плагіат та корпоративна етика: вимоги до письмових робіт

Література:

Основна : 1, 6, 7, 8

Допоміжна 1, 3, 5, 6, 10, 11, 12.

Додаткова література з питань академічної доброчесності

1. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти URL:
<https://naqa.gov.ua>

- 2.База даних «Законодавство України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
- 3.Міністерство освіти і науки України URL: <https://mon.gov.ua>
4. Аналітичний центр Київського університету імені Бориса Грінченка URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua>
5. Платформа з питань етики, прозорості та чесності в галузі освіти (ETINED) URL: <https://www.coe.int>
6. Освітній омбудсмен України URL: <https://eo.gov.ua/osvitniy-ombudsmen-ukrayiny/>
7. Офіційний сайт ОНМедУ URL: <https://onmedu.edu.ua/>

6.1. Академічна доброчесність: суть та основні види її порушення

Питання етики є завжди актуальним у будь-якому контексті, а питання наукової етики тим більше з огляду на прагнення України інтегруватись у європейський і світовий освітній та науковий простори. Важливим кроком України на шляху до академічної доброчесності є участь у проєкті Американських рад з освіти за участі МОН та підтримки Посольства США в Україні “Strengthening Academic Integrity in Ukrainian Higher Education Program” (Проєкт Сприяння академічній доброчесності в Україні).¹²

У академічному тлумачному словнику української мови, «доброчесність»¹³ — це висока моральна чистота, чесність. Очевидно, що академічна доброчесність - це властивість, котра має бути притаманна науковцям, студентам, викладачам та іншим учасникам освітнього і наукового процесів, тобто учасникам академічної комунікації.

Основними складовими академічної доброчесності є:

- Кодекс честі навчального закладу;
- Антикорупційні заходи;
- Боротьба з плагіатом;
- Етичні норми академічного середовища.

Поняття «академічна доброчесність» є всеохоплюючим. Воно стосується не лише загальної корпоративної культури вищого навчального закладу, а й водночас і внутрішньої культури особистості.

¹² Американські ради оголошують про старт Проєкту сприяння академічній доброчесності в Україні SAIUP. URL: <http://www.americancouncils.org.ua/uk/news/362/>. (дата звернення 24.05.2023)

¹³ Доброчесність //Словник української мови : академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/dobrochesnistj>. (дата звернення 24.05.2023)

Визначення плагіату за Робертом А. Гаррісом: плагіат – це:

- цитування, як усне, так і письмове, без посилання на джерело чи промовця;
- присвоєння результатів чужої роботи та видавання їх за власні;
- нехтування правилами цитування та стилями бібліографічного опису;
- видавання чужих ідей за власні.

Доктор Кен К. Вонг виділяє 5 видів плагіату:

- не правильне цитування у тексті та оформлення бібліографії (не правильний рік видання та помилки у прізвищі чи ініціалах автора);
- не повні цитування та бібліографічний опис (якщо думку висловило декілька авторів);
- брак бібліографічних посилань (не проставляється посилання на джерело після цитування у тексті);
- мозаїчний плагіат (наводиться велика кількість цитування без власних пояснень, коментарів);
- само-плагіат (використання своїх текстів із попередніх робіт).

Американський бібліотекознавець та педагог Річард Рубін слідом за своєю колегою Керол Кухлсау називає *шість ступенів інформаційного пошуку*¹⁴:

1. *Початок* – невпевненість науковця, нечітка зорієнтованість у темі, потреба у консультації зі сторони.

2. *Відбір* – сфокусованість на темі, вибудова пошукових стратегій, початок пошуку.

3. *Дослідження* – пошукач збирає якомога більше інформації, яка може подекуди бути суперечливою, тому дослідник ще не зовсім впевнено почувається у межах теми.

4. *Формулювання* – дослідник критично починає оцінювати інформацію і тому невпевненість знижується і майже зникає, починається критичне осмислення джерел.

5. *Зібрання* – тема чітко сформована і дослідник в ній впевнений, а тому він шукає та збирає тепер лише ту інформацію, яка стосується його чітко визначеної теми.

6. *Презентація* – пошук завершено, його ефективність залежить також і від інформаційного забезпечення, адже подекуди матеріали можуть

¹⁴ Rubin R. E. Foundations of Library and Information Science. – New York : Neal-Schuman Publishers, Inc. , 2010. – 471 с.

Академічного плагіату у вищій школі повинні дотримуватися як науково-педагогічні працівники та і здобувачі освіти.

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає¹⁵:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела

- використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;

- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;

- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає [1]:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації».

До основних видів порушень академічної доброчесності відносять:

- академічний плагіат

- самоплагіат;

- фабрикація

- фальсифікація

- списування

- обман

- хабарництво

- не об'єктивне оцінювання

¹⁵Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf>

Академічний плагіат - «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства»¹⁶.

Основні різновиди академічного плагіату:

- дослівне *запозичення* текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело (в окремих випадках некоректним вважають навіть використання одного слова без посилання на джерело, якщо це слово використовують в унікальному значенні, наданому цим джерелом);

- використання *інформації* (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;

- *перепрацювання* тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело;

- *подання як власних робіт* (дисертацій, монографій, навчальних посібників, статей, тез, звітів, контрольних, розрахункових, курсових, дипломних та магістерських робіт, есе, рефератів тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

Самоплагіат – «оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів»¹⁵

Типові приклади самоплагіату:

- *агрегування чи доповнення даних* – суміщення старих і нових даних без їх чіткої ідентифікації з відповідними посиланнями на попередні публікації;

- *дезагрегування даних* – публікація частини раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію;

- *повторний аналіз* раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію цих даних та раніше виконаного їх аналізу.

- *дуплікація публікацій* – публікація однієї і тієї самої наукової роботи (цілком або з несуттєвими змінами) в декількох виданнях, а також повторна публікація (цілком або з несуттєвими змінами) раніше оприлюднених статей, монографій, інших наукових робіт, як нових наукових робіт;

¹⁶ Лист МОН України від 23.10.2018 № 1/9 650 «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти»

https://zakononline.com.ua/documents/show/124272_124272

• *дублювання наукових результатів* – публікація одних і тих самих наукових результатів, в різних статтях, монографіях, інших наукових працях, як нових результатів, які публікуються вперше;

• *подання у звітах з виконання наукових проектів результатів*, що містилися у попередніх роботах, як отриманих при виконанні відповідного проекту;

Фабрикація – «вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях»¹⁵.

Актуальна для України і світу проблема наукових публікацій, дисертацій, дипломних і курсових робіт студентів, яка полягає у тому, що в цих роботах нерідко *наводяться дані* про експерименти, емпіричні дослідження, вимірювання, розрахунки, опитування, інші види досліджень та їх апробацію, *які насправді не виконувалися*.

Фальсифікація – «свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень»¹⁵

Фальсифікація може стосуватися неповного або свідомо-викривленого опису методик дослідження з метою приховування:

- виявлених авторами методичних помилок;
- використання застарілого або непридатного для відповідних досліджень обладнання;
- застосування непридатних для цілей дослідження алгоритмів та програмного забезпечення;
- інших хиб, що могли вплинути на достовірність, точність і надійність представлених результатів.

Фальсифікацією також є надання неповної або викривленої інформації про апробацію результатів досліджень та розробок.

Списування – «виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання»¹⁵

Також до списування може бути зараховано:

- здавання або репрезентацію різними особами робіт з однаковим змістом як результату власної навчальної діяльності;
- написання чужих варіантів завдань на контрольних заходах;
- використання системи прихованих сигналів (звукових, жестових та ін.) при виконанні групових контрольних заходів з однаковими варіантами;
- несамостійне виконання завдань у випадках, коли не дозволяється отримання допомоги, або не зазначення інформації про отриману допомогу, консультації, співпрацю тощо;

• отримання іншої несанкціонованої допомоги при виконанні тих завдань, які передбачають самостійне виконання.

Обман – «надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування»¹⁵.

Хабарництво – «надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі»¹⁵.

До хабарництва, зокрема, можуть бути зараховані одержання, провокування або пропонування неправомірної вигоди за отримання позитивної або вищої оцінки при складанні будь-якого виду поточного та підсумкового контролю, а також будь-яких інших переваг у навчальній, дослідницькій чи трудовій діяльності; примусові благодійні внески та примусова праця здобувачів освіти та/або їх батьків; примусове надання освітніх послуг (примусове репетиторство); деякі випадки конфлікту інтересів та ін.

Не об'єктивне оцінювання – «свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти»¹⁵.

Це порушення охоплює будь-які випадки свідомого завищення або заниження оцінок викладачами. Зокрема, це може бути: використання різних підходів і критеріїв при оцінюванні однотипних робіт різних здобувачів освіти; навмисне створення нерівних умов для різних здобувачів тощо.

До необ'єктивного оцінювання також може бути зараховано

- використання незрозумілої здобувачам освіти системи оцінювання;
- невчасне повідомлення здобувачів освіти про систему оцінювання результатів навчання;

- створення системи оцінювання, що не відповідає декларованим цілям та завданням теми, дисципліни, практики, освітньої програми тощо

6.2. Нормативно-правове забезпечення дотримання принципів доброчесності

- ◆ Закону України «Про освіту»
- ◆ Закону України «Про вищу освіту»
- ◆ Закону України «Про авторське право і суміжні права»(Остаточна редакція відбудеться 31.03.2023)

◆ Закон України “Про академічну доброчесність” Проект. (Додаток до протоколу засідання Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 30 серпня 2022 року)

◆ Кодекс честі Луцького національного технічного університету URL: <https://drive.google.com/drive/folders/13ExUMFPS0SX-x8zJbe935XgvqkMUSDTP>

◆ «Запобігання окремих проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності: Аналітична записка» (від 20.05.2020 р. № 1/9-263)

◆ «Щодо організації поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів освіти із застосуванням дистанційних технологій (від 14 травня 2020 №1/9-249)

◆ «Про планування дисертацій» (від 11.06.2020 № 1/9-318)

◆ «Рекомендації щодо запобігання академічному плагиату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо)» (від 15.08.2018 р. № 111-8681)

◆ «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» (від 23 жовтня 2018 року №1/9-650)

◆ «Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти» (від 26 жовтня 2017 року №1/9-565)

Нормативно-правове (документальне) забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності у ЗВО України складається з:

- Закону України «Про освіту»;
- Спеціальних законів України «Про вищу освіту», «Про професійну освіту», «Про фахову перед вищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту» (деякі з цих законів ще розробляються або поки не містять відповідних норм);

- Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність»;

- Нормативних актів Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, що мають у сфері свого підпорядкування заклади освіти та/або наукові установи;

- Статутів та інших внутрішніх нормативних документів (кодекси честі, правила внутрішнього розпорядку, процедури прийняття рішень з питань імовірних порушень академічної доброчесності тощо) закладів освіти та наукових установ.

Відповідно до Закону України авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення і починає діяти від дня створення твору.

В Україні питання щодо правовідносин у сфері інтелектуальної власності регулюються:

- законами України: «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, відеопрограм, фонограм, комп'ютерних програм, баз даних»;

- міжнародними конвенціями, угодами і договорами: Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Всесвітня конвенція про авторське право, Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності по авторському праву;

- нормами Конституції України (ч.1 ст. 41 гарантується кожному право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ч.2 ст. 54 громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової, технічної творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності; право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом);

- Цивільним кодексом право інтелектуальної власності регулюється ст. 418-508;

- Кримінальним кодексом ст. 176, 177, 229, 231 передбачено покарання у вигляді штрафу, конфіскації, позбавленням права займати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3-х років, позбавлення волі від двох до п'яти років за незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення. Їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо-, відеокасетах та інших носіях інформації, іншого умисного порушення авторського права і суміжних прав (у випадках, коли нанесено значних матеріальних збитків чи одержано дохід у особливо великому розмірі);

- Господарський кодекс України ст. 154-162 регулює використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності;

- Кодекс Законів України «Про адміністративні правопорушення» ст. 51 передбачає відповідальність об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється Законом.

За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового ступеня чи присвоєного вченого звання;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Види академічної відповідальності за конкретні порушення академічної доброчесності;

- процедури встановлення і доведення фактів порушень академічної доброчесності;
- процедури прийняття рішень про академічну відповідальність учасників освітнього процесу, а також органи, що приймають такі рішення;
- процедури апеляції для осіб, яких звинувачують у порушенні академічної доброчесності.

6.3. Плагіат та корпоративна етика: вимоги до письмових робіт¹⁷

Поняття академічна культура або корпоративна етика є досить нечітким, але водночас ємним поняттям. В основі різних теоретичних тлумачень зарубіжних і вітчизняних науковців лежить розуміння академічної культури як ціннісно-нормативної основи здійснення особливого виду людської діяльності, пов'язаної з пізнанням (знанням).

Корпоративну етику (академічну культуру) прийнято розуміти як сукупність норм і цінностей освітньої і наукової діяльності університету.

До основних її рис відносять:

- культура навчання в університеті, етичні цінності, традиції, норми, правила проведення наукового дослідження;
- наукова мовна культура, професійна субкультура наукового співтовариства;
- соціальна, моральна відповідальність за процес і результати дослідження, що формується в культурно-освітньому просторі вищого навчального закладу.

До основних цінностей корпоративної етики (академічної культури) віднесено:

- інтелектуальна свобода і соціальна відповідальність;

¹⁷Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах : методичні рекомендації / автори-укладачі: О. Боженко, Ю. Корян, М. Федорець; Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка НТУ України «КПІ ім. Ігоря Сікорського»УБА, 2016. 117 с.

- моральна відповідальність самостійних дослідників і вчених не тільки за процес дослідження (вибір теми, методи і порядність), але і за його результати;

- прагнення окремих наукових об'єднань до співпраці у світовому масштабі;

- право вчених вільно висловлювати свої думки про наукові та етичні аспекти дослідницьких проектів і їх результатів, право також уникати участі в проектах, які суперечать їх переконанням, цінностям;

- самоцінність інтелектуальної роботи незалежно від термінів одержання результатів¹⁷.

Отже, корпоративна етика (академічна культура) включає усвідомлення кожним членом університетської спільноти – викладачем, студентом, адміністративним працівником – свого місця і обов'язків в загальному функціонуванні ЗВО; цінностей і норм поведінки; звичаїв та ділової практики; правил корпоративної культури; трудової і ділової етики.

Під час навчання здобувачі вищої освіти виконують різні види письмових робіт. Основними з них є:

- дипломні роботи (проекти);
- курсові роботи (проекти);
- звіти з практики;
- поточні письмові роботи (реферати, есеї, аналітичні записки тощо)

Аналіз вимог, які висувають заклади вищої освіти до кількості та обсягу письмових робіт студентів, кількості використовуваних джерел та інших формальних показників, свідчить, що ці вимоги часто не узгоджені із часом, який надається на виконання відповідних робіт.

Випускові кафедри університетів мають надавати студентам Методичні рекомендації до написання магістерських і бакалаврських дипломних робіт. Такі рекомендації можуть містити вимоги і поради до:

- структури роботи;
- оформлення роботи;
- вибору і формулювання проблематики та завдань дослідження;
- пошуку джерел та літератури;
- вибору методик дослідження;
- виконання практичної (експериментальної, розрахункової, аналітичної та ін.) частини роботи та забезпечення достовірності отриманих результатів;

- оформлення посилань на запозичену з використаних джерел та літератури інформацію.

У рекомендаціях для студентів варто зазначати, що дипломні роботи належать до звітів про виконану роботу. Це вимагає відповідного стилю викладу матеріалів. Тому неприйнятним є використання, особливо у практичній частині, інших стилів, зокрема стилів підручника, наукової монографії, популярної статті для ЗМІ тощо. Крім того, варто враховувати, що наявність таких стилів часто є індикатором наявності академічного плагіату.

Дипломна робота, як і будь-яка інша письмова робота, має конкретні мету і завдання. Її текст має бути максимально спрямований на опис методики виконання завдань, аналіз результатів та обґрунтування висновків. Наявність фрагментів, що не стосуються цих питань, свідчить про нерозуміння проблематики роботи, намагання будь-чим заповнити необхідний обсяг тексту та/або наявність академічного плагіату.

Виконання студентом дипломної роботи складається з пошуку і аналізу літератури за темою дослідження, уточнення мети і завдань роботи, виконання дослідження (експерименти, розрахунки, збирання статистичних даних, емпіричне дослідження тощо), аналізу його результатів, написання тексту роботи. Остання частина (написання тексту) може вимагати 10–20 % загального часу, відведеного на дипломну роботу. Тому вимоги щодо обсягу роботи необхідно узгоджувати із загальним часом на її виконання.

Із огляду на те, що дипломна робота має містити аналіз джерел та літератури, докладний опис методик і результатів виконання практичної частини, аналіз результатів, висновки тощо, її мінімальний обсяг, залежно від спеціальності, може дорівнювати 25–30 сторінок. Утім, деякі університети вимагають не менше 100–120 сторінок основного тексту. Якщо виходити із мінімального нормативу часу, що планується викладачу на написання методичних і наукових робіт (1–2 год. на 1 стор.) і зазначеного вище співвідношення часу написання тексту та виконання роботи у цілому, то на виконання дипломних робіт варто планувати не менше 10 годин на кожну сторінку мінімальних вимог до обсягу тексту. Тобто, якщо від студента вимагають не менше 30 сторінок, то на дипломування слід відвести не менше 300 годин (10 кредитів ЄКТС), а якщо вимагається не менше 120 сторінок, то час на виконання роботи має бути не менше 1200 годин (40 кредитів ЄКТС). Зменшення обсягу письмових робіт стане не лише стимулом для студентів відповідально та добросовісно над ними працювати, але й зменшить тиск на викладачів, адже вони зможуть виділити більше часу на прочитання та коментування таких письмових робіт.

До цього часу можна зарахувати також час переддипломної практики, якщо така передбачена навчальним планом. На практиці сумарний обсяг практики і дипломування не перевищує 30 кредитів ЄКТС, що відповідає

повному навантаженню студента у семестрі. У такому випадку, вимоги до мінімального обсягу дипломної роботи не повинні перевищувати 90 сторінок, а для окремих спеціальностей, з огляду на їх специфіку, можуть встановлюватися значно меншими, або не встановлюватися взагалі.

Дипломування не передбачає аудиторних занять. Тому час на підготовку дипломної роботи має бути однаковим для всіх форм навчання.

Різниця між цитуванням, перефразуванням та узагальненням за Баррі Гілмором

<i>Використання</i>	<i>Цитування</i>	<i>Перефразування</i>	<i>Узагальнення</i>
Використовуйте, коли...	Хочете включити слова чи фрази, що застосовує автор в оригінальному тексті	Бажаєте уникнути довгих цитувань та прямої мови у роботі	Потрібно виокремити конкретну ідею з масиву інформації
Також, коли...	Хочете звернути увагу на мову та стиль оригіналу	Потрібно пояснити конкретну технічну деталь, описану в джерелі оригіналу	Коли загалом інформація важлива, але не потребує деталізації
Перед тим, як напишете...	Цитуйте у контексті оригіналу, не спотворюйте думку автора	Будьте точні, не спотворюйте думку оригінального тексту	Будьте точні, не спотворюйте думку оригінального тексту

Розподіл на навмисний та ненавмисний плагіат за Баррі Гілмором

<i>Навмисний</i>	<i>Ненавмисний</i>
Списування одне в одного	Копіювання речення чи двох
Копіювання цілого есе	Надто тісна співпраця зі співавтором
Завантаження цілої роботи з Інтернету	Погані вміння перефразувати
Компіляція тексту з різних джерел	Брати матеріал дослівно з підручника, щоб відповісти на запитання домашнього завдання
Заміна слів у реченні	Включення джерел у список бібліографії, але без цитування їх у тексті роботи.

ТЕМА 7

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХИСТУ НАУКОВИХ І КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ.

7.1. Підготовка виступів. Вимоги до доповіді та до ілюстративного матеріалу.

7.2. захист наукових і кваліфікаційних робіт.

7.3. Оцінка наукової праці, рецензування.

Література:

Основна : 2, 4, 6, 7

Допоміжна 2, 4, 7.

7.1. Підготовка виступів. Вимоги до доповіді та ілюстративного матеріалу.

Виступ – це вид усного публічного повідомлення, який переслідує певну мету (спонукання, виховання, переконання тощо); це особлива форма тексту, жанр усного публічного мовлення. Виступити – означає зробити або виконати щось публічно.

Найбільше на привабливість виступу впливає особиста точка зору та позиція оратора. Чимало часу займає підготовка до виступу, читання і обдумування прочитаного, виписування того, що зацікавило. Але мистецтво виступу полягає не лише в умінні зібрати та опрацювати готовий матеріал, а й вдало з ним виступити.

Передусім бажано продумати до деталей як вийти до аудиторії, з чого розпочинати. Доповідь здобувачу освіти необхідно підготувати заздалегідь у формі виступу, у якому доцільно висвітлити такі важливі питання: актуальність теми дослідження; мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження; що вдалося встановити, виявити, довести; якими методами це досягнуто; елементи новизни в теоретичних положеннях та у практичних рекомендаціях; з якими складнощами довелося зіштовхнутися у процесі дослідження; які положення не знайшли підтвердження. У виступі здобувач освіти має також відповісти на основні зауваження наукового керівника, а для кваліфікаційної роботи – і рецензента. Доповідь не повинна тривати більше 10–12 хв. (для курсових робіт)¹⁸ і 15-20 хв. (для кваліфікаційних робіт).

¹⁸ Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). – К. : ВПЦ "Київський університет", 2018. – 607 с

Здобувачу освіти слід налаштуватися на застосування своїх ораторських здібностей при виступі та проголошенні доповіді. Рекомендується розповідати, не дивлячись в текст доповіді, пояснюючи, аргументуючи, роблячи посилання на ілюстрації.

Вимоги до виступу по доповіді:

- упевнена інтонація;
- виразність мови (чітка дикція, пришвидшений темп, правильність наголосів);
- науковий стиль мовлення;
- вживання у тексті фраз-зв'язків: «отже; враховуючи сказане; з огляду на це; з цього випливає, що; таким чином; підводячи підсумки; що стосується; розглянемо; перейдемо ..." тощо;
- достатня голосність;
- уникнення вживання слів-паразитів;
- управління жестами.

Не допускається, щоб доповідь будувалася на основі переказу змісту розділів роботи. Така інформація міститься у відгуку керівника.

Ілюстративний матеріал до доповіді може мати паперовий (відкопійовані примірники) та/або електронний варіант (презентація у Power Point). У першому випадку ілюстративний матеріал, роздається членам засідання (ДЕК) перед оголошенням захисту роботи.

На усі ілюстрації (таблиці), що увійшли до ілюстративного матеріалу, повинні бути посилання студента у ході доповіді.

Для вибору ілюстративного матеріалу з усього змісту роботи необхідно керуватися критеріями теоретичної новизни та практичної цінності інформації. У даному випадку діє правило: на кожне нове теоретичне положення або аналітичні дані - окремий рисунок (таблиця).

Презентації за доповіддю на захист робіт рекомендується виконувати за допомогою програмного забезпечення *Power Point*.

Презентація повинна бути побудована в логічному зв'язку та єдністю з доповіддю, і характеризувати основний зміст проведеного наукового дослідження.

При оформленні презентації *варто враховувати* наступне:

- кольорові схеми «світлий текст на темному фоні» та «темний текст на білому фоні»;
- виразні та помітні заголовки;
- чергування таблиць, схем, текстових слайдів;
- горизонтальне розташування інформації;
- найголовнішу інформацію розміщуйте в центрі;

- назви таблиць – над таблицями, інших об’єктів – під зображенням;
- нумерація слайдів (у правому верхньому кутку за винятком титульного та останнього слайдів).

Не рекомендовано:

- занадто яскраві кольори та виразні текстури;
- більше трьох кольорів на одному слайді;
- багато анімаційних ефектів;
- змішування різних типів шрифтів;
- довгі речення та складні формулювання, багато прийменників;
- текст більше 15 рядків, більше двох зображень з коментарями на одному слайді;
- фоновий звуковий супровід демонстрації (повинен бути обгрунтованим);
- зміна слайдів у режимі «за часом», «жалюзі», «шашки», «розчинення», «горизонтальні смуги».

Під час демонстрації *рекомендовано:*

- пояснювати, коментувати чи описувати інформацію на слайдах;
- давати учасникам деякий час на самостійний перегляд слайда;
- забезпечити інтерактивне спілкування з аудиторією.

Не рекомендовано:

- переказувати те, що написано на слайдах;
- коментувати одночасно з появою нового слайда;
- занадто багато чи мало рухатись;
- одноманітний темп доповіді [7].

7.2. Захист наукових і кваліфікаційних робіт.

Підготовка до захисту наукової і кваліфікаційної роботи включає підготовку:

- письмового тексту доповіді;
- ілюстративного матеріалу, на який у доповіді
- здійснюються посилання;
- відповідей на зауваження рецензента.

Захист кваліфікаційної роботи починається з оголошення секретарем комісії ДЕК назви роботи, прізвища, ім’я та по батькові її автора.

Типова процедура захисту складається з наступних етапів:

1. Оголошується захист роботи, автор роздає членам комісії ілюстративний матеріал та запрошується за трибуну для проголошення

доповіді.

2. Автор виголошує доповідь. Паралельно члени комісії ознайомлюються із ілюстративним матеріалом та з роботою (для наукових і кваліфікаційних робіт)

3. Автор відповідає на запитання членів комісії, після кожного запитання дякуючи за нього.

4. Голова засідання (ДЕК) оголошує основні позитивні і негативні моменти у відгуку наукового керівника по роботі та наукового рецензента.

5. Автор відповідає на зауваження рецензента.

6. Захист завершено, автор виходить і очікує на оголошення оцінок після захисту робіт усіх здобувачів освіти.

7. Усі здобувачі вищої освіти запрошуються секретарем до аудиторії, голова комісії оголошує результати захисту кваліфікаційних робіт. Після цього студентам надається право висловити зауваження та пропозиції щодо роботи комісії, висловити незгоду із поставленою оцінкою. Якщо претензії відсутні, захист завершено і будь-яке оскарження отриманої оцінки після завершення процедури є неможливим.

8. Комісія вітає з успішним захистом.

В день захисту здобувач вищої освіти має потурбуватися про власний зовнішній вигляд: діловий стиль одягу, охайний стриманий вигляд. Усі свої папери слід покласти в папку, варто взяти із собою ручку (олівець), вимкнуту мобільний телефон.

7.3. Оцінка наукової праці, рецензування

Для отримання позитивної оцінки проведених досліджень праця повинна відповідати певним вимогам. Вони залежать, в першу чергу, від її рівня. Однозначних, точних та універсальних критеріїв оцінки наукової праці до цього часу не відпрацьовано. Рецензенти намагаються виставити найбільш об'єктивні, суттєві та правильні оцінки, пізніше приймаються певні критерії, що регулюють здійснення оцінки. Узагальнюючи практику оцінювання, яку використовували до цього часу, Вища атестаційна комісія України сформулювала основні критерії, за якими слід оцінювати наукові праці з точки зору можливості присудження наукового ступеня:

- 1) актуальність обраної теми;
- 2) ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, визначених у дисертації;
- 3) достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації;
- 4) повнота викладення досліджень в опублікованих працях;

- 5) зміст дисертації;
- 6) відповідність встановленим вимогам.

Систематизація результатів дослідження в науковій праці вважається закінченою лише після її критичної оцінки незацікавленими особами.

Однією із форм оцінки наукової праці є відгук. Зміст відгуків чітко не визначається, тому вони складаються у довільній формі. При цьому складати відгуки може будь-яка особа, що ознайомила з змістом наукової праці, незалежно від рівня освіти та кваліфікації. У відгуку як правило, відображаються основні проблеми, поставлені в роботі, окреслюється її загальна спрямованість та структура.

Слово «рецензія» має латинське походження (*recensio* – розгляд), що в перекладі означає оцінка. Як правило, рецензія складається за дорученням певної особи чи організації. У разі, якщо рецензія складається самостійно та подається для публікації в засоби масової інформації, вона підлягає обов'язковій перевірці в редакції.

Складати рецензію може лише спеціаліст (рецензент), який є фахівцем високого рівня вузької спеціальності, оціночні судження в ній повинні бути мотивованими.

Рецензент має право вимагати у автора наукової праці додаткові матеріали, які стосуються суттєвості виконаної роботи. Автор праці повинен бути ознайомленим з рецензією на неї до захисту.

Незалежно від мети в рецензії викладаються принципові судження з наступних питань:

- 1) актуальність теми твору і необхідність її для розвитку теорії даної наукової дисципліни (навчальної або практичної діяльності);
- 2) структура роботи;
- 3) зміст: правильність чи дискусійність головних тез;
- 4) викладення і оформлення матеріалу.

ГЛОСАРІЙ

Анотація – (від лат. *annotatio* – зауваження) є стислою характеристикою книги, статті, рукопису тощо. За своїм характером анотації можуть бути довідковими, без критичної оцінки твору, та рекомендаційними, тобто такими, які містять таку оцінку.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Академічний плагіат – «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства»

Гіпотеза – наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ (процесів) або причин, які зумовлюють даний наслідок.

Дисертація – наукова праця, яку виконують для прилюдного захисту на здобуття наукового ступеня кандидата наук (кандидатська дисертація) та доктора наук (докторська дисертація). Це оригінальне наукове дослідження, яке може сприяти розв'язанню певної наукової проблеми (для кандидатської дисертації) або відкриттю нових напрямів у науці (для докторської дисертації).

Запит – це набір ключових слів, за допомогою яких пошукова система автоматично проводить пошук і відбір необхідних документів. Іншими словами, запит - це інструкція (команда) для пошукової системи на пошук потрібних документів.

Індексація – це процедура автоматичного заповнення бази даних пошукової системи, в якій зберігаються короткий зміст та анотації до сторінок і доменні адреси, за якими розміщені сторінки.

Каталоги – це є ієрархічні структури, що містять впорядкований перелік сайтів, які супроводжуються короткими коментарями (анотаціями). Ресурси каталогів можна сортувати за датою долучення, за популярністю, за алфавітом тощо

Ключове слово – це будь-яка лексична одиниця природної мови, яка найбільшою мірою відображає зміст шуканого документа. При формуванні запиту можуть використовуватися не лише окремі ключові слова, але і словосполучення, що складаються з кількох ключових слів.

Конспект (від лат. conspectus – огляд, нарис) – це короткий письмовий виклад змісту літературного джерела, який іноді містить і його оцінку. Складається з плану, стисло викладених основних положень, фактів, прикладів і ведеться в окремому зошиті

Конференції (форуми, симпозіуми) – збори, нарада груп осіб, окремих осіб, організації для обговорення певної проблематики. *Наукова конференція* – форма організації наукової діяльності, при якій дослідники (не обов'язково вчені чи студенти) представляють і обговорюють свої роботи.

Метод (від грец. methodos «спосіб», «метод», «шлях») – у найбільш загальному випадку означає спосіб досягнення мети, певним чином впорядкована діяльність.

Методика – сукупність способів і прийомів доцільного проведення будь-якої роботи: методика виведення високопродуктивних порід тварин, методика наукового дослідження, методика перекладу, удосконалювати методіку. *Методика* – вчення про методи викладання певної науки, предмета: методика фізики, розробляти методіку.

Методологія (гр. methodos – спосіб, метод і logos – наука, знання) – це вчення про правила мислення при створенні теорії науки, вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу; його філософська, теоретична основа, сукупність методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання. Під методологією науки переважно розуміється вчення про науковий метод пізнання або система наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір засобів, прийомів і методів пізнання. Існує й інший, більш вузький погляд на методологію науки, коли вона розглядається як теоретична основа деяких спеціальних, часткових прийомів і засобів наукового пізнання, наприклад, методологія управління, методологія ціноутворення тощо, але в цьому разі доцільніше говорити про методіку пізнання і дій.

Монографія – одноосібно написана праця (книга), у якій досліджується одна проблема, обмежене коло питань. У монографії зібрано, систематизовано й узагальнено значну кількість фактичного матеріалу, запропоновано наукову гіпотезу чи концепцію розв'язання проблеми. Монографія має теоретичні розділи, висновки і наукову літературу.

Наука – сфера діяльності людини, спрямована на отримання (вироблення і систематизацію у вигляді теорій, гіпотез, законів природи або суспільства тощо) нових знань про навколишній світ. Основою науки є збирання, оновлення, систематизація, критичний аналіз фактів, синтез нових знань або узагальнень, що описують досліджувані природні або суспільні явища та (або) дозволяють будувати причинно-наслідкові зв'язки між явищами і прогнозувати їх перебіг.

Наукова ідея – інтуїтивне пояснення явища (процесу) без проміжної аргументації, без усвідомлення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робиться висновок.

Наукове дослідження – це особлива форма процесу пізнання, систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єктів, в якому використовуються засоби і методи науки і яке завершується формуванням знання про досліджуваний об'єкт.

Науковий метод – це спосіб пізнання явищ дійсності, їх взаємозв'язку і розвитку. Метод як засіб пізнання є способом відтворення в мисленні досліджуваного предмета. Аналізом та вивченням наукових методів займається методологія науки.

Наукова комунікація – обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими і спеціалістами.

Наукова проблема (від грец. *problema* – задача, завдання) – сукупність нових діалектично складних теоретичних або практичних питань, які суперечать існуючим знанням або прикладним методам у цій науці і потребують вирішення за допомогою наукових досліджень.

Об'єкт пізнання – те, на що спрямовується (на основі практики) пізнавальна діяльність суб'єкта. Об'єктом пізнання може бути в принципі вся дійсність, але лише в тій мірі, в якій вона включена в предметно – практичну діяльність.

Посилання – це вказівка на джерело інформації, що приводиться у приклад (зовнішнє посилання) або запис, що пов'язує між собою частини документа – посилання на розділи, малюнки, таблиці, формули, додатки і т. д. (внутрішнє посилання). **Бібліографічне посилання** – це бібліографічний опис джерела цитати або інформаційного джерела, яке обговорюється в тексті роботи.

Пошук інформації – це процедура відбору потрібних документів, що зберігаються в Інтернеті. Пошук здійснюється або автоматично за допомогою ключових слів, або шляхом послідовного проходження користувачем по рубриках в каталогах.

Предмет пізнання – зафіксовані в досвіді і включені в процес практичної діяльності людини сторони, властивості і відносини об'єктів, досліджуваних з певною метою в даних умовах і обставинах.

Резюме (від фр. *resume*) – це короткий підсумок прочитаного твору, в якому містяться висновки та головні підсумки.

Реферат (від лат. *referre* – повідомляти, доповідати) – це скорочений виклад змісту науково-літературного твору з основними даними та висновками. Реферат відповідає на питання, що міститься в публікації. Слід

пам'ятати, що реферат – це не механічний переказ роботи, а викладення її суті.

Се́міна́р – форма групових занять з предмета або теми студентів вищих навчальних закладів, учнів школи тощо, що відбувається під керівництвом викладача.

Суб'єкт пізнання – це активна сторона взаємодії, носій діяльності, спрямованої на об'єкт, і носій пізнання, яке супроводжується його суб'єктивною оцінкою. Суб'єкт може бути індивідуальним і колективним.

Тези (від гр. – положення, твердження) – положення, які коротко викладають одну з основних думок лекції, доповіді тощо

Цитата (від лат. cito – викликаю) – дослівний уривок з твору певного автора, що наводиться для підтвердження або заперечення висловлюваної думки

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Академічна доброчесність. URL: <https://lutsk-ntu.com.ua/uk/akademichna-dobrochesnist>
2. Денис О.Б., Кубишина Н.С.. Методологія наукових досліджень в маркетингу: навчально-методичний комплекс; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 62 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/48014>
3. Маренич Т.Г., Красноруцький О.О., Крюкова І.О. Методологія і організація наукових досліджень в обліку та аудиті: навчальний посібник студентам другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форми навчання спеціальності 071 Облік і оподаткування Харків: Видавництво «Стильна типографія», 2020. 225 с. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/12570>
4. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: ШНАУ, 2020. 220 с. URL: https://agro.snau.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/20201113_100711.pdf
5. Облік, оподаткування та контроль: навчальний посібник для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 071 «Облік і оподаткування» / Укладачі: І.І.Бабіч, І.М.Вахович, О.О. Гаврилюк, І.В. Жураковська, С.В. Зеленко, О.І. Кузьмак, К.Є. Нагірська, Т.М. Писаренко, Р.В. Сидоренко, Т.А. Талах. / під ред. І.В. Жураковської. Луцьк:ЛНТУ, 2023, 402 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1n7w3gp5ZJa58PEfIMhqeILE_ZQgttvMX/view?usp=sharing
6. [Самойчук К.О.](#), Лівик Н.В. Пошук наукової інформації в науково-дослідницькій діяльності: електронний посібн. 2020. URL: https://elib.tsatu.edu.ua/dep/mtf/ophv_14/page4.html
7. Скиба О.П., Скиба І.П., Сідоркіна О.М., Шоріна Т.Г. Наукова комунікація в умовах інформатизації суспільства. 2020. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/42486>
8. Талах Т.А. Методологія наукових досліджень в обліку і оподаткуванні. Електронне видання навчального призначення, 2023. Довідка №23-19. Протокол засідання навчально-методичної ради Луцького НТУ №5 від 19 грудня 2023 року. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%A2%D0%B0%D0%B

Допоміжна

1. Доброчесність //Словник української мови : академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/dobrochesnistj>. (дата звернення 24.05.2025)
2. Кудінов І.О. Основи наукового цитування. URL: <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Kudinov-I.O.-Osnovi-naukovogo-czitivannya.pdf>
3. Кузьмак О.І. Впровадження та моніторинг стандартів якості у освітньому процесі, як інструмент стратегічного управління та забезпечення конкурентних позицій закладів вищої освіти. *Економічний форум. Науковий журнал*, 2022, №1. С.58-66. <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-1-7>
4. Лист МОН України від 23.10.2018 № 1/9 650 « Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/124272_124272
5. Методологія та організація наукових досліджень: курс лекцій / Т. І. Яворська. – Мелітополь: Люкс, 2020. – 190 с. URL: <http://feb.tsatu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/07/KONSPEKT-LEKTSIJ-MOND.pdf>
6. Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_naukovu_i_naukovo-tehnichnu_diyal_nist
7. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту»URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf>
8. Kuzmak O., Kuzmak O. Organizational and economic aspects of higher education quality management in Ukraine on the way of integration into the European educational area. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. Vol. 2 No. 8 (2021). Pp. 39-47
9. Талах В.І., Талах Т.А. Використання статистичних функцій Excel в аналітичних дослідженнях великих даних. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-51-15
10. Талах Т.А., Голячук Н.В. Цифровізація обліку для забезпечення ефективного розвитку бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-12>

Методологія наукових досліджень в обліку і оподаткуванні: Конспект лекцій для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої програми «Облік і оподаткування» галузі знань D Бізнес, адміністрування та право, спеціальності D1 Облік і оподаткування денної та заочної форм навчання / укл. Т.А. Талах Луцьк: ЛНТУ, 2026. 84 с.

Комп'ютерний набір
Редактор

Т.А. Талах
Т.А. Талах

Підп. до друку «__» _____ 2026 р. Формат 60x84/16. Папір офс.
Гарн. Таймс. Ум. друк. арк. 2,63.
Тираж 15 прим.

ВІП Луцький національний технічний університет
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75

